אישים באגרות הראי"ה

הרב זאב יעבץ

היסטוריון, סופר ואיש חינוך, מחבר 'תולדות ישראל' ומייסדי 'המזרחי' · תר"ח–תרפ"ד (1847–1924)

23 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

הרב זאב (וולף) יעבץ נולד בט"ז בתשרי תר"ח (1847) בקולנו שבפולין. אחרי נישואיו לגולדה, אחותו של יחיאל מיכל פינס, התיישב בוורשה ועסק במסחר, אבל עיקר זמנו הוקדש ללימוד, ובעיקר לתולדות עם ישראל. בשנת תרמ"ז (1887) עלה לארץ ישראל, עבד ככורם ולימד ביהוד, ואחר כך ניהל את בית הספר בזכרון יעקב. הרב יעבץ היה מחברי ועד הלשון העברית הראשון, ונחשב למעצב מנהג הנטיעות בט"ו בשבט.

בשנת תרס"ב (1902) היה ממייסדי 'המזרחי' בתוך ההסתדרות הציונית, וערך את כתב העת של התנועה. הרב יעבץ דחף את הציונות הדתית לעסוק בחינוך ובתרבות, וריעיונותיו השפיעו על מוסדות חינוך כמו 'תחכמוני' (ראו בפרשת לימודי קודש וחול: "תחכמוני" והגימנסיה (תרס"ח-תרע"ד)). חיבורו הגדול הוא 'תולדות ישראל'. בערוב ימיו השתקע באנגליה, ונפטר בלונדון בי"ח בשבט תרפ"ד (1924).

הרב קוק על הרב יעבץ

הרב קוק העריך מאוד את הרב יעבץ ואת ספריו, ובפתיחת אגרותיו כינה אותו: "תייר גדול לתולדותינו" (כרך ג', אגרת תתז), וגם: "מישר הדורים בשדמות תולדותינו" (כרך ג', אגרת תתכ). כשהוציא את 'ריש מילין' שלח לו עותק "לאות אהבה והוקרה נאמנה", כתודה "על קורת הרוח שהנני מוצא תמיד בספריו היקרים הגדולים והנכבדים" (כרך ג', אגרת תתז). ועל החלק התשיעי של 'תולדות ישראל', ימים ספורים לפני פטירת הרב יעבץ, כתב: "החלותי להתענג על מתקו ודבשו" (כרך ד', אגרת ארי).

הקשר ביניהם התחיל סביב 'תחכמוני', בית הספר של 'המזרחי' ביפו. בשנת תרע"ד כתב הרב קוק אל הרב יעבץ על הוועד של בית הספר, וביקש להוסיף על שכר המורים, ובעיקר על שכרו של מורה התלמוד, כי מצבו הדחוק "הוא עלבון למוסדנו, שאחד מדרכי חינוכו צריך להיות כבוד התורה וחכמיה" (כרך ב', אגרת תרעו).

בשנות המלחמה היו שניהם באנגליה, והתכתבו על המאורעות. הרב יעבץ עורר את הרב קוק לצאת בדברים פומביים (כרך ג', אגרת תתיט), והרב קוק השיב בענווה: "דכאות גדולה אני מרגיש בעצמי, מעוצם זעירות נפשי, לעומת החזון הגדול והנאדר" (כרך ג', אגרת תתכ). בקיץ תרע"ז נפגשו בהרוגייט, והרב קוק שמח "למצא פה אוזן שומעת" (כרך ג', אגרת תתלז).

כשמנהיגי 'אגודת ישראל' יצאו נגד הצהרת בלפור (ראו בפרשת הצהרת בלפור), כתב הרב יעבץ אל הרב קוק, וזה השיב לו שהוא "עדיין מלא דכאות לב מפגיעתם של בני בית מאהבינו" (כרך ג', אגרת תתעה). הרב יעבץ היה גם שותף לרעיון 'דגל ירושלים' (ראו בפרשת "דגל ירושלים"): הרב קוק ביקש ממנו להרגיע את אנשי 'המזרחי' שהדגל אינו "כדוחק את רגלי המזרחי" (כרך ג', אגרת תתפא), וכתב לו

שרעיונו על ההנהגה המדינית של העם "מתאים מאד עם הגות רוחי על דבר ערכה של תנועתנו" (כרך ג', אגרת תתפד). ואחרי שובו לירושלים הסביר לו שהשם 'ירושלים' אינו סימן למפלגה או לכת, אלא "שתחייתנו הלאומית, תהיה מתבלטת ג"כ מצד הקודש שבה" (כרך ד', אגרת איא).

לפי הצעת הרב יעבץ פנה הרב קוק אל הרב הראשי של בריטניה, הרב הרץ, בעניין מצב היהודים ברוסיה (כרך ג', אגרת תתקג), וכשהגיעה תשובה הודה לו: "נודה לד' חסדו שגלגל זכות ע"י זכאי כתר"ה שי' שהעיר ביסוד הענין" (כרך ג', אגרת תתקד). כשנפטר הרב יעבץ, כתב הרב קוק למשפחתו שכל ישראל בוכים על "החוקר המפואר של תולדותינו" (כרך ד', אגרת ארטו).

הרב שלמה אבינר על הרב יעבץ

בשיחה של הרצי"ה על הצהרת בלפור: "ר' זאב יעבץ ז"ל, ההיסטוריון, פחד שמחבלים לגמרי את היצירה ההיסטורית הגדולה והחשובה הזאת", בגלל פעולת חוגי 'אגודת ישראל' נגדה, "הוא כתב לאבא ז"ל: אולי אפשר להשפיע עליהם, לרסן אותם". על זה השיב הרב קוק באגרתו (כרך ג', אגרת תתעה). (מקור: הצהרת בלפור (אבינרפדיה))

האגרות

כרך ב', אגרת תרעד: להרב יעבץ, באדר תרע"ד: על הוועד המקומי של 'תחכמוני' ועל חובות המייסדים.
הרב קוק שמח בחליפת המכתבים ביניהם.
"נעימה גם לי מאד חליפת המכתבים אשר אקוה בעה"י שתהיה בינינו"

כרך ב', אגרת תרעו: להרב יעבץ, באדר תרע"ד: שתי הצעות ל'תחכמוני': להוסיף על שכר המורים, ובמיוחד של מורה התלמוד, ולפתוח מחלקה לבנים שאבותיהם רוצים שיהיו תלמידי חכמים.
"ודבר זה הוא עלבון למוסדנו, שאחד מדרכי חינוכו צריך להיות כבוד התורה וחכמיה"

כרך ג', אגרת תשסב: להרב יעבץ, בשבט תרע"ו: תודה על ברכתו, ותקווה לעבודה פורייה גם בזמן העיכוב בגולה.
"שכם אחד עם מבחרי כחות העובדים הנאמנים על שדי עבודתנו האצילית והמעשית"

כרך ג', אגרת תשסט: להרב יעבץ, באייר תרע"ו, מלונדון: תודה על חלק מספרו 'תולדות ישראל', וברכה להמשך מפעליו.
"ויזכה להגדיל ולהאדיר מפעלי ספרותו"

כרך ג', אגרת תשעו: להרב יעבץ, בתמוז תרע"ו: עניין דירת הקיץ לא הוחלט, כי צרות הכלל משכיחות את הפרטים.
"צרות הכלל של הזמן משכחות את העניינים הפרטיים"

כרך ג', אגרת תתז: להרב יעבץ, באדר תרע"ז, מלונדון: הרב קוק שולח לו את 'ריש מילין', כתודה על ספריו.

"לאות אהבה והוקרה נאמנה"

כרך ג', אגרת תתיט: לבנו הרצי"ה, בניסן תרע"ז: הרב יעבץ מעורר את הרב קוק להתבטא בפומבי על המאורעות.

"מר יעבץ נ"י מעירני מאד במכתב לצאת באיזה תכן פומבי"

כרך ג', אגרת תתכ: להרב יעבץ, בניסן תרע"ז: הרב קוק מרגיש קטן מול החזון הגדול של הימים. אם תתגלה דרך ברורה, ישמח לשמוע את עצותיו.

"כי דכאות גדולה אני מרגיש בעצמי, מעוצם זעירות נפשי"

כרך ג', אגרת תתלז: לבנו הרצי"ה, באב תרע"ז, מהרוגייט: גם הרב יעבץ בא להרוגייט לרפואה, ויש להם שיחות.

"היום הי' לי קורת רוח מביקורו של ידידנו ר"ז יעבץ"

כרך ג', אגרת תתלט: לבנו הרצי"ה, באב תרע"ז: הרב יעבץ ביקר אצלם, והרב קוק הראה לו מה שהרצי"ה כתב עליו.

"תמול הי' פה אצלנו אהובנו הר"ז יעבץ שליט"א"

כרך ג', אגרת תתעה: להרב יעבץ, בפורים תרע"ח: על התנגדות מנהיגי 'אגודת ישראל' להצהרת בלפור, ומה אפשר לעשות.

"והנני עדיין מלא דכאות לב מפגיעתם של בני בית מאהבינו"

כרך ג', אגרת תתפ: להרב יעבץ, בניסן תרע"ח: יש להרחיב את דרישת זכויות האומה, אבל צריך דגל שגם הרחוקים מן התנועה הלאומית ישתתפו בו.

"ולשם כך הדפסתי את המכתב דגל ירושלים"

כרך ג', אגרת תתפא: להרב יעבץ, בניסן תרע"ח: בקשה להרגיע את אנשי 'המזרחי' ש'דגל ירושלים' אינו דוחק את רגליהם.

"הוא כדוחק את רגלי המזרחי, מה שבאמת הוא רק מבצר את מעמדו עוד יותר"

כרך ג', אגרת תתפד: להרב יעבץ, בניסן תרע"ח: רעיונו של הרב יעבץ על ההנהגה המדינית של העם מתאים למחשבת הרב קוק על 'דגל ירושלים'.

"הוא מתאים מאד עם הגות רוחי על דבר ערכה של תנועתנו"

כרך ג', אגרת תתקג: להרב יעבץ, באלול תרע"ח: לפי הצעתו כתב הרב קוק לרב הראשי על מצב היהודים ברוסיה.

"עשיתי כדבר הצעתו וכתבתי להדר"ה"

כרך ג', אגרת תתקד: להרב יעבץ, באלול תרע"ח: הרב הראשי נותן את לבו לפנייתם.

"נודה לד' חסדו שגלגל זכות ע"י זכאי כתר"ה שי' שהעיר ביסוד הענין"

כרך ג', אגרת תתקל: להרב יעבץ, בטבת תרע"ט: החינוך הוא הפינה היסודית לבניין העתיד, אבל הוא צריך סביבה חומרית ורוחנית שתסייע לו, ולכן צריך את התנועה הירושלמית.

"אמת הדבר שהפינה היסודית לבנין העתיד של עמנו בא"י הוא החנוך"

כרך ג', אגרת תתקמט: להרב יעבץ, באדר שני תרע"ט: תודה על מכתב הפורים. השמועות הנוראות מרוסיה, שבאו ביום הפורים, נטלו את זיו השמחה.

"אמנם לצערנו השמועות הנוראות מרוסיא שבאו בעצם יום הפורים בלבלו את הרעיון"

כרך ג', אגרת תתקסו: להרב יעבץ, בתמוז תרע"ט: כנראה שמקום מגוריו בארץ יהיה ירושלים. הקינטור שגבר בסיעות אחדות יעבור.

"כפי הנראה הדברים מטים שתהיה קביעותנו בירושת"ו"

כרך ג', אגרת תתקסט: להרב יעבץ, באב תרע"ט, לפני הנסיעה לארץ: אין זמן להשיב על הערתו על מצב הרוחות בארץ.

"הנה כעת הננו עומדים על פרק הנסיעה למחוז חפץ קדשנו בע"ה"

כרך ד', אגרת איא: להרב יעבץ, בשבט תר"פ, מירושלים: 'ירושלים' אינה מפלגה ואינה מבטלת שום התאגדות, אלא באה לחזק את צד הקודש שבתחייה הלאומית.

"רק שהננו אומרים כי בא מועד שתחייתנו הלאומית, תהיה מתבלטת ג"כ מצד הקודש שבה"

כרך ד', אגרת ארי: להרב יעבץ, בשבט תרפ"ד: תודה על החלק התשיעי של 'תולדות ישראל'.

"החלותי להתענג על מתקו ודבשו"

כרך ד', אגרת ארטו: למשפחת הרב יעבץ, באדר ראשון תרפ"ד: ניחומים על פטירתו.

"החוקר המפואר של תולדותינו"

ראו גם

על 'דגל ירושלים', שהרב יעבץ היה שותף לרעיון שלו. (למעשייה)

על הרב זאב יעבץ (המכלול). (זאב יעבץ)

נוסח האגרות – עם ביאור

23 האגרות שבהן נזכר הרב יעבץ, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב אדר תרע"ד - יפו **נמען:** הרב זאב יעבץ

על 'תחכמוני': המייסדים ייכנסו לוועד המקומי, אבל חובם חייב להיות מסודר. ליפשיץ ת"ח, אבל אולי עדיף מנהלת של מורים. אין להתחבר ל'מרכז המורים', הנושא את 'האלילות המודרנית'; יש לקבל מהם את הטוב, אבל לא להתחבר. התורה עיקר, ובמדעים יש להקדים את חכמת ישראל. המגמות: מסחר, הוראה ורבנות, ולא חקלאות, שיש בה עודף מומחים. בישיבתו הרב קוק מעביר שני שיעורי אמונה ושלושה בעומק הלכה.

עיקרי הדברים

- ועד מקומי וחוב המייסדים.
- לא להתחבר ל'מרכז המורים'.
- התורה עיקר.
- מגמות לימוד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב אדר תרע"ד[4]

לכבוד ידידי הרב החכם הגדול והמצויין מאד מר זאב יעבץ [זאב יעבץ, היסטוריון ומחנך, ממייסדי "המזרחי"] שליט"א[5], שלו' וברכה באהבה נאמנה

לשמחה גדולה היה לי מכתב כת"ר[6]. כמים הפנים לפנים, נעימה גם לי מאד חליפת המכתבים אשר אקוה בעה"י[7] שתהיה בינינו, ויה"ר[8] שנזכה לשמח איש יחד פני רעהו בחדות ד' לתורה ולתעודה.

מפני טרדתי הרבה מוכרח אני לקצר, ואשיב על סדר דברי כבודו במכתבו היקר.

א. הנני מביע את תודתי לכבוד הועד הנכבד על הבעתם הרצויה בדבר יחושי [בדבר יחסי] למוסדנו החביב ה"תחכמני".

ב. בדבר בחירת ועד מקומי. הנה החברים הנכבדים מיסדי המוסד, שהנם מר ז. מייזל וא, א. כהנא וי. מ. חאדרובסקי, מובן שראויים הם להכנס גם לתוך הועד שיתחדש. ונקוה להוסיף עוד איזה אנשים נכבדים רצויים לענינינו, המוכשרים לעבוד עבודת קודש זאת בתומת לב. אבל כבר הודעתי בטלגרמה, שהסידור ע"ד[9] החוב של המיסדים - חסרונו הוא לנו פה נעילת דלת גדולה, כי יודעים אנו את ישרת האנשים הללו ועבודתם הנאמנה, ואין ראוי כלל שיהיו עושי מצוה גדולה כזאת נזוקין בממונם.

ג. מר ליפשיץ, [ראו (כרך ב', אגרת תרמו), (כרך ב', אגרת תרנה)] מוחזקני בו שהוא ת"ח[10] מובהק, ומשלמי אמוני ישראל, ולאושר יחשב למוסדנו כשיכנס אליו. אולם אני מסופק אם כדאי הדבר למנות בכלל כעת עדיין דירקטור, בעוד אשר לא נשתכלל המוסד ע"פ[11] צביונו השלם שהננו מקוים עליו בע"ה[12]. ואולי יותר נאות להעמיד דירקטוריום של מורים אחדים. במובן ידוע יוכל להיות שמקומו של מר ליפשיץ יכירנו בתור ראש החבורה.

ד. ע"ד התחברות מורי מוסדנו עם "מרכז המורים", [הסתדרות המורים העבריים בארץ ישראל] לפי מצבו של ה"מרכז" כעת, אין גם להעלות על הדעת. הרי כל מגמתנו להלחם בעה"י מלחמה חיובית. נגד האליליות המודרנית שבשטת ההוראה החדשה, שמרכז זה הוא נושא את דגלה. דעתי היא שאנו חייבים לקבל את הטוב גם מהם, אבל חלילה לנו להתחבר אליהם.

ה. ע"ד חיבור פרוגרמה אני מוכרח לקיים את המדה "על מה שלא שמע אומר לא שמעתי", [אבות ה, ז] כי אינני מומחה לפדגוגיה בכלל, וללמודי החול שבמוסד בפרט. אני יכול רק להגיד את דעתי הכללית, שהננו צריכים לעשות את התורה עיקר ויתר המדעים טפלים לה, ובמדעים עצמם דעתי, ג"כ[13] לבכר את כל המתיחש לחכמת ישראל על שארי המדעים. וע"פ[14] יסוד זה אקוה בע"ה להגיה את הפרוגרמה שתתחבר ע"פ המועצה הפדגוגית שלנו, שראוי לדעתי שישתתפו בה ג"כ מועצה של בחירי המורים שלנו.

ו, ע"ד החלקים היסודיים של הלמודים. לדעתי, יותר נכון לסכמם בלמודי המסחר, למודי הפדגוגיה, ולמודי הרבנות, ולהשמיט את למודי עבודת האדמה, מובן הדבר, שהבוטניקה והזואולוגיה יהיו נלמדות כענפים מדעיים במדה הראויה לבית ספר ממדרגה חשובה. אבל ללמוד עבודת האדמה בתור מטרה להעשות אגרונומים, זהו כפי המצב שלנו בארץ כ"מכניס תבן לעפרים". [מנחות פה] ישנם מתחנכים למדע זה הרבה יותר מן הדרישה לפי מדת ישובנו הצעיר כעת.

מובן הדבר שבמחלקה של למודי הרבנות דרוש להכניס חלק גדול של למודי הדעות והאמונות. והנני נוהג כבר מנהג זה ב"ה בישיבתי הקטנה בכמותה, שהנני מגיד שני שיעורים בשבוע לתורת האמונות והדעות, ושלשת שיעורים בעומק הלכה.

קצורו של דבר. עבודה גדולה ורבת ערך מאד עומדת לפנינו, קרואים אנו מאת ההשגחה העליונה להיות אמיצי לבב לחזק ולהתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלהינו, בעד אור תורתו וברית קדשו על עמו ועל נחלתו. ברמה נשא את הדגל העתיק, הקדוש והנאור, אשר מראש מקדם החילונו לשאתו נגד כל עמי הארץ, וכל כושלים ברוח ישובו אלינו, ובגודל ואומץ בשם ד' אלהי ישראל נחדש את רוח התחיה לעם ולארץ, ההולך ומתגבר בחסד עליון על עמו ונחלתו.

ברגשי כבוד כבירים לכבוד הועד הנכבד, וביחוד להדרת כבוד חביבי כת"ר, בברכה מציון ומקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. כת"ר - כבוד תורתו
7. בעה"י - בעזרת השם יתברך
8. ויה"ר - ויהי רצון
9. ע"ד - על דבר
10. ת"ח - תלמידי חכמים

11. ע"פ - על פי
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ג"כ - גם כן
14. וע"פ - ועל פי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה אדר תרע"ד - יפו **נמען:** הרב זאב יעבץ

שתי הצעות ל'תחכמוני': להעלות את שכר המורים, ובמיוחד של הרב ראובן, מורה התלמוד, שמצבו הדחוק הוא 'עלבון למוסדנו'; ולהקים מחלקה מיוחדת לבני הורים שרוצים בנים ת"ח, מנומסים, בריאים, עם שפה אירופית אחת וחשבון, בלי שאר לימודי החול.

עיקרי הדברים

- העלאת שכר המורים.
- כבוד התורה.
- מחלקה לת"ח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה אדר תרע"ד[4]

הדרת כבוד ידידי הרב החכם הגדול, סופג אורות וקורא דורות, ["קורא הדורות מראש" (ישעיהו מא, ד); כינוי לזאב יעבץ, ההיסטוריון] מו"ה[5] זאב יעבץ שליט"א[6], שלו'[7] רב וברכה.

בשביל שני דברים הנני מוסיף מכתבי זה, אחר מכתבי העבר, שאין בכדי שיעשה לקבלת תשובה [שעדיין לא היה די זמן לקבל עליו תשובה] עדיין,

א. הנני מוצא לנכון לאחד מהתקונים היסודיים במוסדנו, ה"תחכמני" להוסיף על שכירות המורים, וביחוד עגמה נפשי על אחד מהמצויינים שבת"ח[8] שבא"י[9], הרב ר'[10] ראובן, מורה התלמוד, [מורה התלמוד ב"תחכמוני" ביפו] במחלקה העליונה (הוא חתנו של העסקן הנכבד המנח ר' יואל משה סאלאמאן ז"ל[11]), שמצבו דחוק מאד, ואין שכירותו מספקת לו גם על פרנסה דחוקה, ודבר זה הוא עלבון למוסדנו, שאחד מדרכי חינוכו צריך להיות כבוד התורה וחכמיה. הוספה לשכרו הוא הכרח מיוחד.

ב. אני מוצא שהיה נכבד לנו, אם היינו קובעים מחלקה מיוחדה, בשביל אותם הבנים שאבותיהם אינם חפצים בשום חינוך מודרני, כי"א[12] שיהיו בניהם ת"ח[13], ועם זה מנומסים בארחות חייהם, משגיחים בבריאותם ומלומדים בשפה אירופית אחת, ולמודי החשבון במדה מספקת לצרכי החיים. הורים כאלה אינם דורשים את יתר הלמודים החוליים, שאוכלים שעות רבות. והם חלק גדול מבחיריה של הארץ [והם חלק גדול מן הטובים שבארץ] כעת. לפי דעתי ראוי לנו לכונן מחלקה מיוחדת לזה. הנני רואה מפעולה זו תוצאות מזהירות בע"ה[14].

אקוה שהדרת כבודו, אחרי התישבו עם כ'[15] הועד, ימהר להשיבני על שתי השאלות, והנני בזה חותם בברכה ורגשי כבוד כבירים מאד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. שבת"ח - שבתלמידי חכמים
9. שבא"י - שבארץ ישראל
10. ר' - רבי
11. ז"ל - זכרונו לברכה
12. כ"א - כי אם
13. ת"ח - תלמידי חכמים
14. בע"ה - בעזרת השם
15. כ' - כבוד

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א שבט תרע"ו **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

תודה על ברכתו. תקווה לעבודה פורייה בזמן העיכוב בגולה, 'שכם אחד עם מבחר כוחות העובדים'.

עיקרי הדברים

- תודה.
- תקווה לעבודה משותפת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"א שבט תרע"ו[2].

שלו, רב לכבוד ידידי הרב החכם המרומם מבחירי יחידי סגולתנו מו"ה[3] זאב יעבץ [זאב יעבץ, היסטוריון ומחנך; ראו (כרך ב', אגרת תרעד)] שליט"א[4]. אחדשה"ט[5] בידידות פנימית והגות יקר רב.

תודתי מעומק לב נתונה להדרת כבוד חביבי מר נ"י[6] על דברי ברכותיו הנאמנים, והנני בתשוקת נפש מיחל לשעת הכושר לחדות בשמחה את פני הדרת מעלתו, בנועם נפשו הנלבבה והעדינה. יואל ד' ויפתחו מהרה השערים הננעלים, ונזכה לשוב אל הקודש, לעבוד עבודת עם ד' על אדמת קדשו, ובמשך זמן עכובנו בגולה יאר פניו אלינו לברכנו בעבודה פוריה, לשם ד' ועם נחלתו, שכם אחד עם מבחרי כחות העובדים הנאמנים על שדי עבודתנו האצילית והמעשית. והנני בזה ידידו הנאמן מוקיר בכל לב את שמו הטוב ואת מפעליו הברוכים, המצפה לתשועה קרובה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. מו"ה - מורנו הרב
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
6. נ"י - נרו יאיר

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש אייר תרע"ו - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

תודה על ספרו (תולדות ישראל, חלק ט), וברכה להמשך מפעליו הספרותיים.

עיקרי הדברים

- תודה על הספר.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ער"ח[2] אייר תרע"ו[3], לונדון.

לכבוד אהובי ורב חביבי, הרב הגדול בישראל לתורה ולתעודה, כליל תפארת כל חמדה, מו"ה[4] זאב יעבץ שליט"א[5], שלו'[6] וברכת תודה, אורו עיני מקרני זוהר תשורתו היקרה, ספרי' דמר ת"י ח"ו[7], [ספרו של יעבץ "תולדות ישראל", חלק ו] ובכל לב אברכהו באהבה. יאריך השי"ת[8] ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, ויזכה להגדיל ולהאדיר מפעלי ספרותו, לשמחת לב כל עדיני רוח בעם ד' ההוגים לו רחשי ברכה בכבוד ויקר, והנני ג"א[9] נטפל לענות כנגד המברכים. ד' עמך גבור החיל.

ידי"ע,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ער"ח - ערב ראש חודש
3. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. ח"ו - חס ושלום
8. השי"ת - השם יתברך
9. ג"א - גם אני / גם אנו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י תמוז תרע"ו **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

תודה. הקונטרס נמצא בשלמות בחוברות. עניין דירת הקיץ עוד לא הוחלט, כי 'צרות הכלל משכחות את הפרטיים'.

עיקרי הדברים

- תודה.
- צרות הכלל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ח"י[2] תמוז תרע"ו[3], רב שלו'[4] לכבוד רב רחימאי הרב המאור הגדול לממשלת התורה והתעודה בישראל מר זאב יעבץ [ראו (כרך ג', אגרת תשסט)] שליט"א[5], וכא"ל[6] לברכה.

תודתי נתונה לכבוד מר שליט"א על דבריו האהובים במכתבו, וצר לי על שהטרחתיו על מגן ע"ד[7] הקונטרס, שבאמת נמצא הכל בשלימות בחוברות בהצמדן יחד.

ע"ד דירת הקיץ, עדיין הדבר תלוי ברפיון. צרות הכלל של הזמן משכחות את הענינים הפרטיים. ולדי' הישועה, לרומם קרן לעמו ולשלח רוחה מבין המצרים. ברגשי ידידות ועתרת ברכה וכבוד רב,

ידי"ע,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ח"י - שמונה עשרה (18)
3. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
4. שלו' - שלום
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

הרב קוק שולח לו את 'ריש מילין' לאות הוקרה ותודה על ספריו.

עיקרי הדברים

- משלוח 'ריש מילין'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ה' אדר עזר"ת[2], לונדון.

כבוד מר ידידי הרב המאור הגדול לממשלת התורה והחכמה בישראל, תייר גדול לתולדותינו, נפש ברכה מלאה אור דעת ויראת ד' טהורה מו"ה[3] זאב יעבץ [ראו (כרך ג', אגרת תשסט)] שליט"א[4], אחדשה"ט[5] באה"ר[6].

זה איזה שבועות שהוצאתי לאור מחברת קטנה בשם ראש מילין, [ראו (כרך ג', אגרת תתד)] ואחשוב לי לחובה קדושה ולכבוד אצילי להושיטה ליד כת"ר[7] אהובי, לאות אהבה והוקרה נאמנה, ואחד אחוז משילום התודה על קורת הרוח שהנני מוצא תמיד בספריו היקרים הגדולים והנכבדים. (עד כה לא ידעתי את האדרעססה של כת"ר). מאושר אהי'[8] להודע שמצב הבריאות הגופני, וממילא גם הרוחני, של הדרת כבוד ידידי, הוא במעמד רצוי. ואחתום בברכה ואה"ר[9], ינוב בשיבה לאוי"ט[10] כנה"ר[11] ונפש ידי"ע[12] דוש"ת[13] בלונ"ח[14],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. מו"ה - מורנו הרב
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
6. באה"ר - באהבה רבה
7. כת"ר - כבוד תורתו
8. אהי' - אהיה
9. ואה"ר - ואהבה רבה
10. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
11. כנה"ר - כנפשו הרמה
12. ידי"ע - ידידו עוז
13. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
14. בלונ"ח - בלנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז ניסן תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ד"ר יעבץ מעורר אותו להתבטא בפומבי על המאורעות ועל 'זיקי התקווה', אבל הרב קוק עוד לא מצא 'את המילה הנכונה'. הרב קוק שמח על 'ידיעות על פרופסור 'גר הצדק'. שיחו הפנימי: איך להוציא לאור את 'ההארה האלוהית הגלויה' שבמאורעות - 'זריעת הצדקות' לפני 'הצמחת הישועות' - ואיך לגאול את העולם 'מהחולשה הקרירה של העיוורון הטכני'.

עיקרי הדברים

- קריאה להתבטא בפומבי.
- ההארה האלוהית במאורעות.
- נגד העיוורון הטכני.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ז ניסן עזר"ת[2], [כ"ז בניסן תרע"ז (1917). הרב קוק ישב אז בלונדון, ומכתבו נשלח לבנו, הרצי"ה, בסנט גאלן שבשווייץ] אורו עיני באור מכתבך היקר מס"ג[3]. [מסנט גאלן] עבר עלינו החג הק'[4] ת"ל[5] כשורה, כמובן בטרדות של אנשים מעברים שונים. מר יעבץ נ"י[6] [זאב יעבץ; ראו גם (כרך ג', אגרת תתכ)] מעירני מאד במכתב לצאת באיזה תכן פומבי ע"ד[7] העניינים הכלליים העומדים כעת על הפרק, ע"ד ההערות החדשות וזיקי התקוה המתנוצצים מרחוק ומקרוב. ואני, אם כי לבבי מלא מאד המית תקוה ואור יחולים כבירים, עוד לא אמצא את המלה הנכונה איך לבטא את הגיון הלב המחודש. ואולי עלינו לחכות, עד אשר יראנו ד' בימים הקרובים הבע"ל[8] את מצב הזמן וערכי העולם והחיים המתחדשים, אשר יגיעו ביחש יותר מפולש לערכינו הפנימיים.

שמחתי על ידיעת האי גברא יקירא הפרופ' גר-הצדק שליט"א[9]. תענגני נא אם תודיעני ביתר פרטיות מערכו ועניניו אם תדע. השב נא שלו'[10] רב בתודה וברכה לכ'[11] הרה"ג[12] ד"ר[13] אשר שליט"א על ברכתו, וכמ"כ[14] דר"ש[15] להרב ד"ר הערץ שליט"א וכא"ל[16] ולידידינו היקרים בס"ג, מר קמחי וביתו וכא"ל, מר וויסבורד וביתו וכא"ל, וכל אהובינו היקרים ולידידנו השו"ב[17] המופלג ה"ר[18] אשעראוויץ נ"י, תודיעני אם נתקיימה דרישתי לאשר אותו מטעם העדה המאוחדת לשו"ב[19] קבוע ואם הוטב מצבו בכלל. ולידידנו מר קליר נ"י תאמר שלו' וברכה. והננו צמאים מאד לדעת בפרטיות, איך נגמר אצלך, אם תתישב כעת שמה, ובאיזה אופן ואי אלה פרטים. בכללות הדבר הלא כתבתי לך במכתב הקדום. ודי יהיה עמך וינחך בדרך הטובה והישרה בע"ה[20].

שיחי ושיגי היותר פנימיים כעת הלא הנם איך מישרים מסלה, להוציא לאור עולם את ההכרה הברורה של ההארה האלהית הגלויה שהחלה להיות כבר מוארה במהלך המאורעות, זריעת הצדקות שהיא ההקדמה להצמחת הישועות ולבריאת הרפואות, [על פי ברכת "לא-ל ברוך" שבתפילת שחרית: "זורע צדקות, מצמיח ישועות, בורא רפואות, נורא תהלות, אדון הנפלאות, המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", ובסופה: "אור חדש על ציון תאיר"] לכל המדוים

האישיים והכלליים שיביאו להתגלותה של הנוראות של התהילות והתחלת ההכרה של אדון הנפלאות, המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית ומאיר אור חדש על ציון, ומצעיד אותנו לזכיה לאורים הללו ההולכים ונוגהים. וכל אלה הלא מסתעפים והולכים הם מבעל המלחמות, השם שמות בארץ [על פי תהלים מו, ט] להזריח אור הצדק, אור הקדש, המוכרח לשא ברינה את האלומות [על פי תהלים קכו, ה–ו: "הזרעים בדמעה ברנה יקצרו... בא יבא ברנה נשא אלמתיו"] פרי הזרע, אשר עדיין הנם נזרעים ואשר כבר זורעו בדמעה.

אבל איך נגאלים ואיך גואלים את העולם ואת החיים משעבודה של החולשה הקרירה של העיורון הטכני, שאיננו מכיר את אור חיי החיים גם בהגלותם בתועפות עוזם. הבה נחכה ונתאמץ, בריחי הברזל יגודעו, [על פי ישעיהו מה, ב: "ובריחי ברזל אגדע"] ואור ד' אל אלהי ישראל יגלה ויראה בחיי עם עולם, וברוח גבורה ינשא נס להתנוסס בקושט סלה. [על פי תהלים ס, ו: "נתתה ליראיך נס להתנוסס מפני קשט סלה"] וידיעה מקורית זו תהיה מקור החסינות, מעוז הבטחה, לכל הרכוש הגדול ההולך ונקנה בכל המערכה האנושית, החותר במסתרים לגדע את כל אשרות הרשעה והמתעודד בטובו להצדיק קודש, אל ד' ויאר לנו. [תהלים קיח, כז]

כתוב נא בני יקירי בפרטיות מכל ענייך, ומכל אשר תוכל לדעת מיקירנו שם. הלא אנחנו מתאזרים לשלח להם כפי היכולת. בטח יתנו את החלק היותר הגון בעד תמיכת הורינו שליט"א, יחזקם ד'.

והנני בזה חותם בברכה ובצפיית ישועה כנפשך היקרה ונפש אביך דור"ש[21] ואשרך כה"י[22],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עז"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. מס"ג - מסט. גאלן
4. הק' - הקטן
5. ת"ל - תודה לא-ל
6. נ"י - נרו יאיר
7. ע"ד - על דבר
8. הבע"ל - הבא עלינו
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. לכ' - לכבוד
12. הרה"ג - הרב הגאון
13. ד"ר - דוקטור
14. וכמ"כ - וכמו כן
15. דר"ש - דורש שלום
16. וכא"ל - וכל אשר לו
17. השו"ב - השוחט ובודק
18. ה"ר - הרב רבי
19. לשו"ב - לשוחט ובודק
20. בע"ה - בעזרת השם
21. דור"ש - דורש שלום

22. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז ניסן תרע"ז - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

הרב קוק מרגיש 'דכאות גדולה' מ'זעירות נפשו' מול החזון. נראה שהצעדים המעשיים צריכים להיעשות דווקא על ידי מי שאינם חשים את מלוא הודו, אבל אם תתגלה דרך, 'גם חלש כמוני יאמר גיבור אני'. הרב קוק מחכה לפגישה כדי לברר צעדים מעשיים.

עיקרי הדברים

- תחושת קטנות מול החזון.
- המעשה בידי אחרים.
- פגישה לבירור.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], כ"ז ניסן, עזר"ת[2]. [כ"ז בניסן תרע"ז (1917). הרב קוק ישב אז בלונדון; יעבץ ישב אז בלונדון אף הוא]

עתרת שלו'[3] ואור ישועה לכבוד רב רחימאי, הרב המאור הגדול לממשלת התורה והחכמה בישראל, מישר הדורים [על פי ישעיהו מה, ב] בשדמות תולדותינו ומשובב נתיבות דור דורים, [על פי ישעיהו נח, יב; ספרו של יעבץ "תולדות ישראל" הוא ספר היסטוריה] מו"ה[4] זאב יעבץ [ראו (כרך ג', אגרת תתיט)] שליט"א[5] וכא"ל[6] שלו' וברכה.

אחדשה"ט[7] באה"ר[8].

מה נכבד לי היום אשר אותותיו הבהירות האירו נגד עיני, והאמת אגיד לכבוד אהובי, כי דכאות גדולה אני מרגיש בעצמי, מעוצם זעירות נפשי, לעומת החזון הגדול והנאדר, מלא אורי ד', ההולך ומגיה לפנינו מתוך המחשכים של ימינו אלה. נראים הדברים, שהפסיעות המעשיות צריכות הן להעשות דוקא ע"י[9] אנשים שאינם כ"כ[10] מרגישים את מלא הודן, ואת תועפות רום קדשן. אבל מובן הדבר, שאם תיגלה לפנינו איזה מסילה אשר נוכל להראות עליה בבטחה לאמור זה הדרך לכו בו, [על פי ישעיהו ל, כא] אז גם חלש כמוני יאמר גבור אני, [על פי יואל ד, י: "החלש יאמר גבור אני"] ולמחית נפש [על פי בראשית מה, ה] יהיו לי דברי כבוד חביבי ועצותיו הנאמנות.

ע"כ[11] אחכה ליום אשר יזכנו ד' להתראות, ולברר הדברים היותר קרובים למעשה, עכ"פ[12] בתכונת הדבור וההתארה. נקוה כי צור ישראל, אשר הננו רואים את מפעליו כעת, כי שם שמות בארץ, [על פי תהלים מו, ט] כדי לכונן את עולמו באור צדק עולמים, שזוהר נוגהו יופיע בתמותו ע"י בנין עמו על חבל נחלתו יאזרנו בגבורה, להוציא אל הפועל כל חד מינן את החלק הרשום אשר עליו לעבוד על השדה אשר ברכו ד' לתחית ישראל ואדמת קדשו. והנני מחכה למלקוש אמרי כבוד הדרתו [על פי איוב כט, כג: "ופיהם פערו למלקוש"] בפרטיות. מרוב הטרדה, והלאות מכל עניני הקטנות הסובבים אותי יום יום בכרך זה, [בלונדון] הנני מוכרח לקצר כעת, ואחתום בברכה נאמנה בנפש צמאה לטללי ידידות נפשו המפוארה. והי'[13] זה שלו' כנה"ר[14] ונפש ידי"ע[15] דוש"ת[16] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שלו' - שלום
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. ע"י - על ידי
10. כ"כ - כל כך
11. ע"כ - על כן
12. עכ"פ - על כל פנים
13. והי' - והיה
14. כנה"ר - כנפשו הרמה
15. ידי"ע - ידידו עוז
16. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' מנחם אב תרע"ז - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ד"ר יעבץ הגיע להרוגייט, ויש להם שיחות. הרב קוק דיבר על הקודש: לפעמים הוא מתעלם ונגלה רק ליחידים, אבל סעיפיו המעשיים פועלים על החול. כשהחול 'מתנודד' בלי בסיס, 'מתפרצת האורה ממחבואה', והקודש מתגלה כיסוד לכל הישרנות.

עיקרי הדברים

- מפגש עם יעבץ.
- הקודש והחול.
- החול המתנודד - גילוי הקודש.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ה' מנ"א[2] עזר"ת[3], [ה' במנחם אב תרע"ז (1917). הרב קוק ישב אז בלונדון] האראגאטה, [הרוגייט (Harrogate), עיירת מרפא בצפון אנגליה, שאליה נסע הרב קוק לשם מנוחה ורפואה]

בני מחמדי ויקירי [בנו, הרצי"ה, שנשאר בימי המלחמה בשווייץ] שליט"א[4], כבר גדול מאד אצלנו הצמאון לדבריך באורך קצת עכ"פ[5]. בטח תמלא מבוקשנו, בקרוב. אקוה שקבלת כבר את מכתבנו שכתבנו אליך מפה.

תל"י[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו. מהלך הרפואה הולך לאטו. יתן ד' ופריו יהי'[8] לברכה לימים הבעל"ט[9].

רבה כעת הטרדה ופיזור הנפש מצדדים שונים. יעזרנו צור ישראל ויאמצנו בחיל ועז לעדור בלא לב ולב על שדי עבודתו ועבודת עמו.

היום הי'[10] לי קורת רוח מביקורו של ידידנו ר"ז יעבץ, [ראו (כרך ג', אגרת תתכ)] שבא גם הוא פה למטרת המרפא ועונג הי' לי למצא פה אוזן שומעת שכמוהו, המתחשב עם הגיוני לבנו בעיון הראוי בכובד ראש והוקרה. גם יש לו חוג השפעה בלי', והם אנשים חשובים שמרצה לפניהם לפרקים פרק בד"י[11].

דברתי ע"ד[12] מכון הקודש וע"ד[13] סעיפי המעשה שלו בעולם החילוני וסדריו, שלפעמים מתעלם הקודש ומתרומם בתועפות עוזו ומוצץ הוא רק ליחידים, אבל סעיפיו המעשיים מתאמצים מאד ופועלים על כוחות החיים החילוניים, והמוסר החברותי יוצא לאור בכמה מעלות טובות, שהכשיר הקודש את העולם לזה ע"י[14] כל הופעותיו הקדומות. אמנם מתנועע הבסיס העולמי, על רגל אחת אינו יכול לעמוד, והחול מתנודד הוא בכל יצירותיו, עד שמתפרצת היא האורה ממחבואה והקודש מתגלה בזיו טהרתו, בתור סבה יסודית ואור חיים עצמיים לכל הישרנות והארת הדרך של חיי היחיד והצבור, של חיי העולם והשעה. והעולם הולך ומתקרב לתיקונו ע"י המון זיקוקיו ונהרי תלאותיו, ומאפלה יצא לאור גדול, וכל התקונים אשר לבשו בגדי חול יתבססו ע"י זיו הקודש שיתגלה בהם, שאז יוכרו בצורתם המובהקה והיו לאבני פינה ומוסדות לחיים טובים עזיזים וטהורים. יתן ד' וממאפל יאיר לנו

ובישועתו ישגבנו ומבין המצרים לאור מרחבים יוציאנו, [על פי איכה א, ג ("בין המצרים") ותהלים קיח, ה ("ענני במרחב יה"); המכתב נכתב בימי בין המצרים] בב"א[15].

מה נשמע מד"ר[16] הערץ נ"י[17], ומהו תוכן נסיעת ד"ר[18] א' נ"י, ובאיזה אופן נוכל לבא ע"י לדר"ש[19] מיקירנו שי'[20].

חזק בני ואמץ בכל טוב עלה והצלח ועז ד' וברכתו תחופף עליך סלה, כנה"י[21] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[22],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. מנ"א - מנחם אב
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. עכ"פ - על כל פנים
6. תל"י - תודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. יהי' - יהיה
9. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
10. הי' - היה
11. בד"י - בדברי ימי ישראל
12. ע"ד - על דבר
13. וע"ד - ועל דבר
14. ע"י - על ידי
15. בב"א - במהרה בימינו אמן
16. מד"ר - מדרש רבה
17. נ"י - נרו יאיר
18. ד"ר - דוקטור
19. לדר"ש - לדורש שלום
20. שי' - שיחיה
21. כנה"י - כנפשו היקרה
22. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח מנחם אב תרע"ז - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שמח שהרצי"ה סיים ללמוד שחיטה בפועל. השחיטה מסמלת את הדרך: 'כירק עשב נתתי לכם את כל' - אחרי ירידת האדם, ומתוך 'ארסיות החיים הירודים' מתגלים הרחמים, והכול מתרומם. תודה לד"ר אשר שהדריך אותו. על החלפת מקום: לא להצטער, הכול לטובה. חידוש בסוגיית בר פדא (נדרים כט) והר"ן.

עיקרי הדברים

- סיום לימוד השחיטה.
- סוד השחיטה וההתעלות.
- תודה לד"ר אשר.
- חידוש בנדרים.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], כ"ח מנ"א[2] האראגאטה, [הרוגייט, עיר נופש בצפון אנגליה]

בני יקירי ומחמדי [הרצי"ה, שהיה אז בשווייץ] שליט"א[3], מה מאד שמחתנו במכתבך היקר. אפריון אמטי לך ומשנה שמחה היה לי במה שזכית לגמור את למוד השחיטה למעשה ולקיימה בפועל. חביבים דברי סופרים: שמנו את השחיטה בין שלשת הדברים שת"ח[4] צריך שילמדם. [חולין ט: "שלשה דברים צריך תלמיד חכם ללמוד: כתב, שחיטה ומילה"] ומה גדול הוא הרוח האצור בקרב אנשי לב בעלי רגש הרואים את צעדי הקודש, אשר העולם והדורות הולכים וצועדים ע"פ[5] מתכונת תמים דעים ב"ה[6] אשר לו נתכנו עלילות, ואיך הם עולים מתוך התהומות העמוקים למרומי הררי קודש, אשר שם האורים הגדולים מאירים בשיא חוסן יקר זיום, ואמרת אלה הצרופה, אחרי אשר ירד האדם במשך דורות ממכון גדלו, שתכנה את הסדר לרומם את סגולת האדם מבין המון החיים, להכירו בצלם אלהים, ואמרה "כירק עשב נתתי לכם את כל". [בראשית ט, ג: ההיתר לאכול בשר ניתן רק לנח, אחרי המבול] שהכשירה אח"כ[7] את נקודת חיי העולם בנשמת ישראל ע"י[8] קדושת הבירור של המינים הכשרים, ועמהם טפלה באורח התמותה המעולפת ברזי קודש מלמעלה. וברגשי חן וחמלה נפלאה המתגלה בתוכיותה של הארסיות של החיים הירודים. שדוקא שבילים הללו הם הם המרוממים את הכל, את האדם ואת החיים יחד, ומגיעים בתעופתם לרום המטרה העליונה, הגנוזה בתוך עמקה של קדושת אמונת אומן הנאדרה בקודש, ששם הרחמים הרבים מתגלים, וברית עולם מתראה, וחסדי דוד הנאמנים באים ושוטפים ומאירים.

אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו. אף נחלת שפרה עלי אברך את ד' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי. [תהלים טז, ו-ז] והמארה לברכה מתהפכת, והצפון אשר משם הרעה נפתחת, [על פי ירמיהו א, יד] משם האורה תופיע, והשולחן אשר לפני ד' יערך נגד צוררנו, חלקם בחיים וצפונך תמלא בטנם, [תהלים יז, יד] ועזיזי אור, וחמושי גבורה, מלאי חסד וחגורי יושר אהבה ונדבה, הננו עולים

ומתעלים מתקשרים ברוממות אהבת כל היצור, באהבת יוצר כל, מחולל כל ומרומם כל, הנותן שפעת זיו כבודו, בגוי קו קו, באוצר אור עולם אשר להמון עמים, וכל עולמים, בישראל עם קרובו, וכל סגולות צפיותיו וחסני קדשיו, אשר נקוה שיום ליום יביע אומר [תהלים יט, ג] אשר בקרוב יגלה, לשם ולתהילה ולתפארת.

תודתי נתונה היא ממעמקי לבבי לידידנו המרומם הרה"ג[9] ד"ר[10] אשר [ככל הנראה הרב ד"ר אשר מיכאל (ארתור) כהן, רבה של באזל] שליט"א, על אשר הכינך והעירך והדריכך למלאות חפץ ד' במלאכת השחיטה. יברך ד' חילו וירומם אף ינשא הוא וכא"ל[11] בכל עז וברכת עולמים. ודרש נא את שלו'[12] אהובינו הרב ד"ר הערץ שליט"א יגונן ד' עליו ויצילהו מכל אסון ופגע. ויביאהו מהרה שלם בכל טוב אל נוהו לשמחת לב כל מוקיריו אוהבי יראי ד' טהורי לבב החפצים בהצלחתו.

ע"ד[13] שינוי מקומך קשה לי מרחוק להכריע, אמנם אם כפי ראות עיניך יש איזה אי נעימות, מאיזה טעם שיהי'[14] בתכונת המצב ההוי, ואולי כבר יותר מדאי הננו מטריחים את אהובינו היקרים, אשר דרשו השארותך הזמנית שמה, ראוי לטכס עצה באורח כבוד בעה"י, איך להחליף. ודי יצליח. אבל בכל אופן לא תצטער איך שיפול דבר הכל יחשב ד' לטובה, ולטבא יהוי, בעזה"י[15].

חזק בני יקירי ואמץ בכל ענייך בתלמוד ובמעשה, בקודש ובחול, הפתוח גם הוא תמיד לקודש בעצת ד', והי'[16] קודש ולמקור ברכה, בחסדי צור מעוזנו ב"ה. מה מאד ראוי להתאמץ ע"ד מכתבים לאהובינו שי'[17] כמה פעמים ביקשתי והתחננתי שיכתבו משם בפרטיות, ולא נעניתי, מ"מ[18] ראוי לנו לעשות את שלנו. כתוב למע"ה[19] להורי היקרים שליט"א בפרטיות, באריכות, ותבאר להם בעדי התנצלות, כי כמה פעמים כתבתי, והתנצלתי ושאלתי שיחנוני באיזה שורה מכתב ידם, הקדושה לי ויקרה מפז. אמנם ודאי מניעות עומדות שאינן נותנות להוציא אל הפועל את המבוקש. וע"ד[20] עזרה הלא כפי האפשרי הננו שולחים, ודי יעזר להגדיל ולהאדיר כל טוב.

הנני גם פה מוטרד מעניני הזמן וארחות הציבור וצרת המאורעות של צוק העתים, והכל יהי'[21] לטובה, ומאפלה לאורה יוציאנו למען שמו, עוד לא הוסכם לנו כמה עוד נתעכב פה בפרוטרוט. השתא הנני מאריך יותר בעניני המרפא וזמנה, יתן ד' ויהי'[22] לרפואה, ונשיג חוסן ישועות, ועז לתו"ע[23], לעבודת הקודש סלה. תמול הי'[24] פה אצלנו אהובנו הר"ז[25] יעבץ שליט"א, והראיתי לו דבריך במכתבך אודותו ונהנה מאד. לפעמים בעת הפנאי מעניני העול של המרפא מצד אחד ויתר המטרידים מצד השני' הננו נפגשים ומטיילים ארוכות וקצרות בדברי חפץ. חפצתי להאריך עוד, ולהעירך באיזה דברים, אבל כבר ישנם הטרדות המונעות. בסוגיא דבר פדא בנדרים, דכ"ט ד"ה[26] אמר, כתב הר"ן[27] שאם בתוכ"ד[28] אמר מעכשיו שלמים חיילא קדושת שלמים, צריך הדבר ביאור למה צריך תוכ"ד[29], כיון שיש ריוח לקדושת שלמים לחול בתוך שלשים יום הראשונים, ואח"כ[30] היא מתפשטת והולכת. וצריך לומר שהר"ן[31] סומך על סוף הסוגיא דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט מעכשיו דמי, ויותר ממסירה דלאחר ל', א"כ[32] אם לאחר כ"ד תחול למפרע קדושת עולה ותעקור קדושת שלמים. ויש בזה חידוש דין, שאם מתה הבהמה בתוך שלשים דלא חלה קדושת עולה, תחול קדושת שלמים, ותהי'[33] אסורה בגיזה ועבודה, וכ"ע[34]

הקדש שלמים, רק אם עבר יום לי' נעקרה למפרע קדושת שלמים מפני קדושת עולה, שאע"פ[35] שאינה חלה מצד מעילה כ"א[36] לאחר לי' מ"מ חלה מטעם קנין הקדש.

אולי תקח מועד ללמוד סוגיא זו ותתבונן בדברים בע"ה[37].

והנני בזה חותם בברכה, ברוב צהלה ואורה משפעת ברכת ד' עליך בני יקירי למועד צאת השנה והתחדש שנת ברכה ואושר, רב ברכה ועצמה ירבה אשר לו הכח והחסד לעולמים, כנה"י[38] ונפש אביך מצפה אשרך צביונך ותפארתך כה"י[39],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. מנ"א - מנחם אב
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שת"ח - שתלמידי חכמים
5. ע"פ - על פי
6. ב"ה - ברוך השם
7. אח"כ - אחר כך
8. ע"י - על ידי
9. הרה"ג - הרב הגאון
10. ד"ר - דוקטור
11. וכא"ל - וכל אשר לו
12. שלו' - שלום
13. ע"ד - על דבר
14. שיהי' - שיהיה
15. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
16. והי' - והיה
17. שי' - שיחיה
18. מ"מ - מכל מקום
19. למע"ה - למעלה
20. וע"ד - ועל דבר
21. יהי' - יהיה
22. ויהי' - ויהיה
23. לתו"ע - לתורה ולתעודה
24. הי' - היה
25. הר"ז - הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. ד"ה - דיבור המתחיל
27. הר"ן - רבנו נסים
28. בתוכ"ד - בתוך דבריו
29. תוכ"ד - תוך דבריו
30. ואח"כ - ואחר כך
31. שהר"ן - שרבנו נסים
32. א"כ - אם כן
33. ותהי' - ותהיה
34. וכ"ע - וכולי עלמא
35. שאע"פ - שאף על פי

36. כ"א - כי אם
37. בע"ה - בעזרת השם
38. כנה"י - כנפשו היקרה
39. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: פורים תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

מנהיגי 'אגודת ישראל' יצאו נגד הצהרת בלפור, 'להחשיך מילין נגד חזון הפלאות'. זו 'טינה ישנה' של כת 'המתחסדת בחסידות ארסית' שאינה סובלת חיים לאומיים בארץ, והעדיפה 'ללקט פירורים תחת שולחן אשכנז'. הרב קוק יכתוב להם בשלום, אף שאולי לא יועיל. אגודות 'מזרחי' לבדן לא ימשכו את רוב שומרי המצוות, שנבהלו מהצד החילוני של הציונות, ולכן יש לייסד אגודות 'דגל ירושלים' בקשר אחווה עם הציונות. יש לאחד את כולן, לייסד בתי מדרש גדולים ו'בית דין גדול כללי'.

עיקרי הדברים

- נגד עמדת 'אגודת ישראל'.
- מזרחי לבד אינו מספיק.
- 'דגל ירושלים'.
- בית דין גדול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], יום קהילה לכל, [י"ג באדר, תענית אסתר: "שלושה עשר זמן קהילה לכל היא" (מגילה ב)] תרע"ח[2].

אורה ושמחה ששון ויקר לכבוד ידידי רב רחימאי הרב המאוה"ג[3] לממשלת התורה והחכמה, מאיר נתיבות תולדותנו [כינוי לזאב יעבץ, ההיסטוריון שכתב את "תולדות ישראל"] מו"ה[4] זאב יעבץ שליט"א[5], וכא"ל[6] שוי"ר[7]. אחדשה"ט[8] באה"ר[9].

יקרת מכתבו קבלתי כעת, והנני עדיין מלא דכאות לב [מלא צער ושבר לב] מפגיעתם של בני בית מאהבינו, [מן הפגיעה שפגעו בנו אנשים מקורבים לנו] המתימרים להיות מנהיגי "אגדת ישראל", [תנועת "אגודת ישראל", שהתנגדה אז לציונות] אשר לא ישימו אל לב למעשה ד' הנורא אשר הוא עושה בכל מערכות המאורעות על גוי ועל אדם יחד, להוציא על ידו לאור עולם את הצביון השלם של חיי האדם הכללי, האגוד וקשור בנצח ישראל, אשר לא ישקר ולא ינחם. ובלא חרדת לב, ובאפס התעמקות [ובלי שום התעמקות] חודרת ישיתו פיהם לדבר גבוהות [על פי תהלים עג, ט ושמואל א ב, ג] במרום ונשגב, להחשיך מילין [על פי איוב לח, ב: "מחשיך עצה במלין"] נגד חזון הפלאות אשר עינינו רואות על דבר צמיחת קרן הישועה, ההולכת וצומחת מני אז ע"י[10] קיבוץ נדחים אל הררי קודש, וכעת כבר הזרוע נטויה היא על כל העמים, [ישעיהו יד, כו; כוונתו להצהרת בלפור ולמלחמת העולם] ודבר אלהינו יקום לעולם.

ולענין מעשה, לכתוב להם מכתב בדברי שלו'[11] ע"ז[12] כמובן הנני מוכן בע"ה[13], אף כי מסופקני אם יועיל, כי יש כאן יציאה מן הכח אל הפועל טינה ישנה שבלב, [שנאה ישנה] של כתה ידועה המתחסדת בחסידות ארסית [בחסידות מזויפת, שיש בה ארס] שאינה יכולה לסבול כל תנועה של חיים לאומיים ביחוד ביחש לישראל באי"י[14], וכל מה שעשו עד כה בזה היה כאלו כפאם... [כלומר: מה שעשו עד אז לטובת ארץ ישראל, עשו כמו בכפייה] וכאן מצא בע"ה מקום לגבות את חובו, להשליך נעל על תקות החיים [להשמיץ ולבזות את

התקווה (על פי תהלים ס, י: "על אדום אשליך נעלי")] על אדמת הקודש. והתוצאות מזה, החביבות עליהם היא השתקעות של גלות, ללקט במנוחה פרורים תחת שלחן אשכנז, [שאריות מתחת לשולחן של גרמניה] ועל יסודות של יראת שמים מזויפת כזאת, בונה היא המינות וההמרה המגועלה את קינה, [בונה לעצמה הכפירה והשמד המאוס את קינם] וביצי צפעוני כאלה מתבקעות [ישעיהו נט, ה] הן במשך זמן קטן, של דור דורים בערך.

והנה אע"פ[15] שלגבי אלה בעלי הקרנים, [האנשים התוקפניים] המכתב לא יועיל, בכ"ז[16] אנחנו צריכים לעשות את שלנו ולפתח בשלו'[17]. ואולי יודע מר אדרעסתם [כתובתם] המדוייקה?

ועתה ע"ד[18] אגודות מזרחיות, [על דבר סניפים של תנועת "המזרחי"] זהו דבר נכבד מאד, אבל הגיתי הרבה בתעמולה זו, ובאתי לידי בירור כי ע"י אגודות של מזרחי לבדן לא נמשיך אלינו את הרוב הגדול של שלמי אמונים בישראל. הצד החילוני שבציונות, הטיל כ"כ[19] זועה, [הטיל אימה גדולה] ואולי גם לא שלא בצדק לגמרי, על המון רב תמימי לבב, עד שבשום אופן לא ישמע אצלם קולנו להיות נטפלים לאורגניזציה הציונית, [להצטרף להסתדרות הציונית] כדרך שהמזרחי מתנהג. ע"כ[20] זאת היא הצעתי כי לבד יסוד אגודות מזרחיות, נקרא בקול ליסד אגודות רבות, וגם כללית לדוגמה בשם "דגל ירושלים", [התנועה שהרב קוק ניסה להקים בשנים ההן, כתנועה דתית-לאומית מחוץ להסתדרות הציונית] או "ירושלים" שתהיינה מתיחסות ביחס של אחוה להציונות הכללית, אבל לא תהיה לענף של האורגניזציה שלה. ע"פ[21] תכונה זו יש תקוה להמשיך גם אותו החלק אשר לא ירצו בשום אופן להכנס להחוג הציוני, אפילו ע"י דגל המזרחי. וכשיוסדו אגודות כאלו, וגם כמה דאפשר אגודות מזרחיות חדשות, ראוי לרכז את כל הכוחות יחד, ולרומם בכל עוז את דגל הקודש, להופיע מאור ד' שביסוד אור התורה על חיי התנועה הלאומית כולה, באופן של רחבת דעה וגודל נפש, אשר לאור הטוהר שלה ישובו גם הנדחים והרחוקים להכיר את יסוד החיים של האומה הנפלאה, ההולך ומפעם בכל עוז מאור חי העולמים, מגן עזרנו וחרב גאותנו [דברים לג, כט] מעולם ועד עולם.

וכל האגודות המזרחיות, וכל האגודות השונות, אשר יתכנסו יחד לשם תחיית האומה והארץ, על יסוד הקודש האלהי, ראוי שיתאגדו יחד באיגוד כללי, לכונן את החיים החדשים הבאים לעמנו על ארץ חמדתנו, על יסוד הארת נשמת האומה, במקורה וטבעיותה הטהורה, ליסד בתי מדרש גדולים לחקרה של תורה בכל תעצומות עזה, לכל ענפיה וסעיפיה, לחלק את העבודה לעובדים מוכשרים לכל מקצע ומקצע, לדאג בעד הטפול של כל הידיעות העוזרות לברר את הידיעות התורניות בכל מקצועותיהן המעשיות והרוחניות, ליסד בית דין גדול כללי, ובתי דינים סעיפיים, [ובתי דין מקומיים] לכלכלת [לכלכל, לנהל] כל עניני הדת והחיים המעשיים בהתחברותם, לבצר את העבודה הספרותית על מוסד העז והאומץ של הרום העליון אשר להדרת הקודש, לשא עין ולב, על ההשפעה המחודשה של הזיקוק של הדעה האמונית הכללית בעולם, שתולד לידה חדשה ע"י הופעת אורן של ישראל, ותחת אשר אחרי השתברותה של האליליות הקדמוניה, [שקיעתה של עבודת האלילים העתיקה] יצאו הליכות אמוניות ודתות, [כוונתו לנצרות ולאסלאם] מעורבות עם הסיגים האליליים והכפרניים, מפני חולשת החיים אשר לאומתנו הקדושה בימים ההם, כעת יבאו ימים, וע"י[22] תחייתם של ישראל בארץ ד', יחודש הרוח, ורעיון אלהי עליון איתן ומזוקק יופיע מנאות יעקב, [מארץ ישראל, נאות יעקב (על פי איכה ב, ב)] לטהר את הרוח הדתי, שבכל

מלא עולם, ועמו יחד יטוהר הרוח הפרטי האישי והרוח החברתי של האדם, והדר הקודש של אור התורה האלהית, ופאר נשמת אלהים חיים המפעם בעם פלאות זה, יגלה ויראה בעוצם עזוז נוראותיו, ועל דור בנינו, בני החופש הקדוש והנשגב, ישוב ויופיע אור הזוהר של רוח הקודש בעזוז חילו, וסגולת הנבואה הנאמנה, בכל מפלאותיה ונצח הודה, ברעם גבורתה, ונועם חמדתה, תחל לסול מסילות [לסלול דרכים] בלב דור נאור וכביר לדבר שלום אמת, אל כל העמים תחת כל השמים.

וכל הגדולות הללו, הנם כנטף מן הים [כטיפה מן הים] לעומת החבוי לגוי קדוש בחיק העתיד. וכל אלה הלא מתרקמים הם ברקמי המסכת ההולכת ונארגת [בחוטי האריג ההולך ונוצר] כזאת לעינינו, בכל חשכת חמריותה. ואיך נעמוד מרחוק, ואיך לא נשא דע לסוד קדושים [ואיך לא נשא דעה (על פי איוב לו, ג) לסוד הקדושים] רב ונורא. ולשם כך באתי בבקשתי לכל העולם האמוני במכתב הכתוב ז'רגון [במכתב הכתוב ביידיש] ע"ד "דגל ירושלים".

וע"ד[23] ההצעה לפני הממשלות, הנני רואה בעניי, שבהוסד יסוד דגל כללי, על יסוד הקדש, ראוי שהמטרה הראשית תהיה דוקא מה שהיא התכונה האמיתית של האומה, מילוי מחסור הקודש, שכל הדאגות הפרטיות הנן רק טפלות אליה, והקודש הלאומי, אור חיי האמת של ישראל בצביונו, לא יקום ולא יהיה כי"א[24] בהבנותו בארצו, וזהו כל תשוקתו ומאוייו [משאלותיו] באמת. ומתוך אספקלריה זו [ומתוך ראייה זו] הוא רואה, כי כל מערכי חייו לא יאבו להצליח בכל פזורי גלויותיו, ואם יברק איזה אור כהה, יקום עד ארגיעה, [יעמוד רק רגע (על פי משלי יב, יט)] ואחריו תבא עוד חשכת עלטה יותר איומה, וגם אם יעמוד איזה משך זמן בתומו, יביא מהומה ומבוסה [מהומה ורמיסה (על פי ישעיהו כב, ה)] לרוח ישראל, וכל התכונה הרוחנית העצמית תתמוטט ותהפך למשחית, וההשחתה הזאת תחולל אח"כ[25] תחלואים רוחניים גדולים ונוראים, ששנאת ישראל תתבסס על ידם, והיתה לצרה כללית לכל האנושיות, ולדאבון לב, לכל יקירי רוח שבה בכלל, שמכל אלה אין תוצאה אחרת להנצל, כי"א הרפואה הרדיקלית של שיבת בנים לגבולם, [ירמיהו לא, טז] ברוח עוז של רוממות קודש.

והנה את פרטי טענותיהם איני יודע עדיין, ואין אני מכיר שום מוצא איך להשיג את המכתבים בצורתם, אולי יש להדרת כבודו ידיעה בזה בטח יודיעני. לכתב ספר מסודר פולמי [ספר פולמוס מסודר] קשה לי מאד, והמעצורים ג"כ[26] רבים. בכ"ז אקוה לעשות בזה איזה צעד בל"נ[27]. אבל תחילת כל צריכים לדעת פרטי דבריהם, והסיבות היסודיות שגרמו להם את הצעד הבלתי הגון הזה. והננו נתמכים בימין צדק צור ישראל וגואלו, ימין ד' רוממה ועושה חיל. [תהלים קיח, טז] ישמח ויעלז בימי הפורים הבעל"ט[28] על כל טוב, ועוד ינוב בשיבה דשן ורענן [תהלים צב, טו] לראות בשמחת גויינו להתהלל עם נחלתנו [על פי תהלים קו, ה] לאוי"ט[29], כנפשו האהובה והרוממה, ונפש עורגת תמיד לידידותו הנאמנה. המצפה לתשועת ד' הקרובה על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. שילוח מכתבי זה נתעכב עד אחר הפורים שעבר עלינו ב"ה בכ"ט[30], ואפריון אמטי למר על האי חורפא וחוליא דשדר לי בלישנא דחוכמתא אמרא וגדיא יאי ויאי, [והנני מגיש תודה לאדוני על החריפות והמתיקות]

ששלח לי בלשון חכמה, כבש וגדי נאים (ארמית: תודה על משלוח מנות ששלח לו בפורים)] ישר חיליה, ויפיש חיי סגי במלא חדותא, בירושלם קרתא דשופריא, [יישר כוחו, ויאריך חיים רבים מלאי שמחה, בירושלים עיר היופי] כרעותא דליביה, דמליא דכותא, [כרצון לבו, המלא זכות] וכברכתא וצלותא דרחימיה, דמוקיר יתיה לחדא, כסגיאות פורסניה.

הק' איה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. המאוה"ג - המאור הגדול
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. שוי"ר - שלום וישע רב
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. ע"י - על ידי
11. שלו' - שלום
12. ע"ז - על זה
13. בע"ה - בעזרת השם
14. באי"י - בארץ ישראל
15. אע"פ - אף על פי
16. בכ"ז - בכל זאת
17. בשלו' - בשלום
18. ע"ד - על דבר
19. כ"כ - כל כך
20. ע"כ - על כן
21. ע"פ - על פי
22. וע"י - ועל ידי
23. וע"ד - ועל דבר
24. כ"א - כי אם
25. אח"כ - אחר כך
26. ג"כ - גם כן
27. בל"נ - בלי נדר
28. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
29. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
30. בכ"ט - בכל טוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח ניסן תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

יש להרחיב את דרישת זכויות האומה, אבל צריך דגל שגם הרחוקים מהתנועה הלאומית ישתתפו בו - אלה שלא ייכנסו אפילו ל'מזרחי'. לכך הדפיס את 'דגל ירושלים'. האיגוד יביא ל'מוסר ציבורי' שיזהיר את העסקנים הרשמיים מחילול קודש. הברכה למשלחת פורסמה ב'אקספרס'.

עיקרי הדברים

- רוחב הדרישה.
- 'דגל ירושלים' לרחוקים.
- מוסר ציבורי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ר"ח ניסן תרע"ח[2].

לכבוד רב חביבי המאיר הגדול לממשלת התורה והחכמה, טהור דעה ובר לבב. מוהר"ר[3] זאב יעבץ [ההיסטוריון והמחנך, ממייסדי "המזרחי"] שליט"א[4].

שלו'[5] רב עד העולם.

יקרתו השני' קבלתי, והנני תמים דעים עם הדרת כת"ר[6] שעלינו החובה להתאמץ בגילוי דעת להרחיב עד כמה דאפשר את גבול הדרישה של זכיות אומתנו על ארצה, ובצורה חיובית עלינו להודיע ברבים להוציא מלבם של אלה המשתדלים להמעיט את הדמות הלאומי, ואת זרם החיים הבא ושוטף להופיע ראשית גאולה, לעכב את מרוצתו. אבל כדי להכין יסוד שגילוי דעתנו יהיה דבר המתקבל על דעת אלפים ורבבות אחינו הקשורים בקשר הקודש של מורשת אבות באמונת אומן, ראוי לנו לשא נס [להרים דגל (על פי ישעיהו יג, ב)] כזה שישתתפו בו גם אלה אשר היו רחוקים מהתנועה הלאומית, מפני שאינם יכולים לסבול צורה חולונית בחיי הכלל של גוי קדוש, והם הם אלה אשר לא יכנסו בשום אופן אפילו להאורגן המזרחי [לתנועת "המזרחי"] מפני הזיקוק שיש לו [מפני הזיקה שיש לו] עם הציונות הרשמית, שצדה החולי [שצדה החילוני] מבולט הוא כבר יותר מדאי. ולשם כך הדפסתי את המכתב דגל ירושלים, [הקול הקורא לייסוד "דגל ירושלים", תנועה שהרב קוק ייסד בלונדון, כתנועה לאומית ברוח התורה] והנני מקוה ממנו בע"ה[7] תוצאות טובות.

והנני קורא את כל בעל וגדול בעמנו לתמוך בידי הכהה בהשתדלות זאת. ומה מאד אשמח אם הדרת כבודו ימנה בין סומכי ומחזקי מפעל זה. וע"י[8] האיגוד הזה אקוה שמוסר ציבורי יהיה יוצא לאור, עד שיוסרו העסקנים הרשמיים, ויזהרו לפחות מחלול קודש בגילוי פנים, כי ידעו שיש כח צבורי ההולך ומתרכז בשם אור ד' וקדושת תורתו, על הככר הלאומי. [בזירה הלאומית] אולי ראה כת"ר את ברכתי להמלאכות [לוועד הצירים הציוני, שיצא אז לארץ ישראל] שנדפסה בהעקספרעס, ומכתב כזה ממש שלחתי להם כתוב עברית. יתן ד' ויפעלו הדברים, לאושר עם ד' העומד על משבר לידת גאולתו. [על פי ישעיהו לז, ג: "כי באו בנים עד משבר"]

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[9] כנה"ר[10] ונפש ידי"ע[11] קשור באהבתו ודוש"ת[12] כה"י[13],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שלו' - שלום
6. כת"ר - כבוד תורתו
7. בע"ה - בעזרת השם
8. וע"י - ועל ידי
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כנה"ר - כנפשו הרמה
11. ידי"ע - ידידו עוז
12. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
13. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' ניסן תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

הרב קוק מבקש מיעבץ להרגיע את אנשי 'המזרחי', ש'דגל ירושלים' אינו דוחק את רגליהם, אלא מבצר אותם. מכתבו פורסם בעיתון ברוטרדם. כנראה גם גדולי רבני רוסיה הגיעו להכרה שנחוצה הופעה חדשה. הרב קוק כתב לרב הראשי על תמיכה ביהודי פולין.

עיקרי הדברים

- הרגעת 'המזרחי'.
- פרסום בהולנד.
- יהודי פולין.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ו' ניסן תרע"ח[2].

שלו'[3] רב לכבוד רב חביבי המאור הגדול לתורה ולתעודה, ולתולדות ישראל ויהודה, מו"ה[4] זאב יעבץ [ראו (כרך ג', אגרת תתכ)] שליט"א[5].

אחדשה"ט[6] באה"ר[7].

לשמחה תחשב לי חליפת מכתבנו, ושעשועי נפשי הם דבריו הנחמדים האמורים בדעת וטהרת לבב, ואלפי תודות אגיש לכבוד ידידי כת"ר[8] על כל הערותיו הנכבדות. והנה ע"ד[9] הסיוע אשר העירותי את לבב הדרתו שאקוה מאתו לחיזוק "דגל ירושלים", כמובן שחס לי להטריח את כבודו הנעלה בדברים פעולתיים, לריוח גדול אני חושב את הבעת הרצון שלו להתאגדות הזאת, אשר אולי יקרה הדבר שאיזה נכבדים מהמזרחיים יזדמנו עמו, ויוכל להרגיע את לבבם ולהסיר מהם את פחדם, בחשבם שדגל ירושלים, שהוא קורא להתאגדות שלמי אמונים בישראל, הוא כדוחק את רגלי המזרחי, מה שבאמת הוא רק מבצר את מעמדו עוד יותר, וסולל בעדו מסילה למשאות נפש יותר רחבות. ואם באיזה רגעי הפנאי יאבה כת"ר לכתוב את השקפתו על הצורך של ההתאגדות הזאת, והבנתו הברורה, ביחושה הטוב אפילו אל התנועה הלאומית בכלליותה, וק"ו[10] להמזרחי שתוכן הקודש סוף כל סוף הוא מובע בה, באיזה שפה שיבחר, עברית, או אנגלית, או יהודית המדוברת, אם מר רגיל לכתוב בה, חושב אני שיהיו הדברים לתועלת. בעתון אחד בהולנד, בראטערדאם, [ברוטרדם] נעתק מכתבי כמעט כולו, בהערה לשימת לב לענין זה, אולי תתעורר סוף כל סוף התחיה בנקודתה היותר יסודית, שהיא בלבם של שומרי מורשה בישראל, שרק אז נוכל בבטחה לחכות על תוצאות משמחות לב מכל גלגלי התנועה מרחוק ומקרוב.

את דעתם של גדולי הרבנים מפורסמי הדור ברוסיא לא אוכל לדעת כעת כמובן, אבל חושב אני, שסוף כל סוף באו לידי הכרה שאיזה הופעה חדשה מצד ראשי הנושאים של אור הקודש, מוכרחת להופיע,

ואולי תהיה התאגדות זו מכוונת לדעתם. ורגלים לדבר יש לתקוותי זו, מאיזה נסיונות שברחו מהם בתחילה, ואחרי עבור זמנים במרירות לב באה עליהם הסכמתם.

אקוה שכשתוסד הועידה המנהגת, שאקוה שתצא בע"ה[11] אל הפועל במשך חודש זה המוכן לגאולה נוכל לגשת לאיזה פעולה מכתבית בענין שהציע כבוד אדוני. ע"ד האפשרות להגיע את התמיכה לאחינו בני פולין, כתבתי מזה, להטשיף רבי דפה, [הרב הראשי של האימפריה הבריטית, הרב ד"ר יוסף צבי הרץ] שיש לו הכרות בחוגים המעשיים בישראל ובגוים, וארא אי"ה[12] דבר מה ישיב, אולי יהיה אפשר לעשות בזה איזה צעדים לרוחתם של אחינו האומללים, שפצעי לבינו דם יזובו בזכרנו את גורלם, והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות, ינוב בשיבה טובה דשן ורענן, ויחוג בדיצות את חג המצות הבעל"ט[13], ויה"ר[14] שההשתא הכא לשנה הבאה באדי"ש[15], השתא עבדי לשנה הבאה ב"ח[16], יתקיים בנו בכל מלואו וטובו באמת ובתמים, כיד ד' הטובה, כנה"ר[17] ונפש אחוז באהבתו הנאמנה ודוש"ת[18] בכל לונ"ח[19],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. לא להמלכות כתבתי ברכה, כ"א[20] להמלאכות שנסעה לא"י[21], ["ועד הצירים" הציוני בראשות חיים ויצמן, שיצא לארץ באביב תרע"ח] והיא נדפסה בהעתון "עקספרעס". אם לכת"ר[22] נמצא בה חפץ אשתדל בל"נ[23] להשיג את העלה ההוא ולשלחה אליו, בכבוד. אנכי הזכרתי את הדבר לכת"ר רק מצד פגישת מחשבותינו באיזה נקודה שם.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
7. באה"ר - באהבה רבה
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. ע"ד - על דבר
10. וק"ו - וקל וחומר
11. בע"ה - בעזרת השם
12. אי"ה - אם ירצה השם
13. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
14. ויה"ר - ויהי רצון
15. באדי"ש - באחרי דרישת שלום
16. ב"ח - בן חורין / בני חורין; "בב"ח": בשר בחלב
17. כנה"ר - כנפשו הרמה
18. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
19. לונ"ח - לנחמת ציון
20. כ"א - כי אם
21. לא"י - לארץ ישראל
22. לכת"ר - לכבוד תורתו

23. בל"נ - בלי נדר

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א ניסן תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

הרעיון של יעבץ ש'התוכן הפוליטי של ישראל יתייסד על ידי בני נכר', כדי שרוח האומה תתפתח, תואם את מחשבתו. אבל זה 'חזון עובר': כשהעם יתכונן בארצו, יפנה לטהר את העולם הפוליטי מסיגיו. לכן 'דגל ירושלים' לא יזנח את הפוליטיקה. ד"ר לוין שלח מחברתו על רס"ג.

עיקרי הדברים

- הפוליטיקה בידי אחרים - זמנית.
- טיהור הפוליטיקה בעתיד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה, י"א ניסן תרע"ח[1].

הדרת כבוד חכם לבב, אוצר דעה תורה ויראה, הרב המאוה"ג[2] מו"ה[3] זאב יעבץ שליט"א[4], שלו'[5] רב ושמחת החג הקדוש זמן חרותנו הבעל"ט[6], בכט"ס[7].

אחדשה"ט[8] באה"ר[9].

נעימים לי אמרות טהורות אשר דבר רב חביבי ביחושו של "דגל ירושלים", [על יחסה של תנועת "דגל ירושלים" לזרמים הקיימים בתנועה הלאומית] אל הזרמים שכבר נתגשמו בחיים בהתנועה הלאומית שלנו ההולכת ומפעמת בהולם פעמיה הרעיון כי מאת ד' היתה זאת, [תהלים קיח, כג] שהתוכן הפוליטי של ישראל יהיה מתיסד ע"י[10] בני נכר, [שהבסיס המדיני לבית הלאומי ייקבע על ידי האומות, כבהצהרת בלפור] למען יוכל רוח האומה להתנשא במרומיו, לחוש את חושיו הפנימיים יפה, ולפתח את כוחו העליון ברוח ד' אשר עליו, מרומם ונשגב הוא, וראוי הוא לפתוח ושכלול מרובה, להגיע על ידו לפתרוני המאורעות ההולכים ומתרקמים לפנינו בהוה. זה הרעיון שאותו הגה כבוד הדרתו במאמרו הקצר והנלבב, הוא מתאים מאד עם הגות רוחי על דבר ערכה של תנועתנו.

אמנם לדידי היסוד הזה של ההשתמשות ע"י היצירות הפוליטיות של כוחות אחרים, הוא חזון עובר. בודאי השעה הזאת צריכה היא לכך. יותר מדי מוטבעים הם החוגים הפוליטיים ברפש וטיט של חמרנות גסה, עד שאי אפשר, שרוח ישראל סבא [רוח עם ישראל ("ישראל סבא", כינוי לכנסת ישראל)] ישתעבד אליו. אמנם עלינו לעזור להעביר את העגלה הפוליטית של העולם, בכל האפשר היותר מוקדם, את הדרך המלאה מכשולות ואגמי נפש, ובהתכונן עם ד' על אדמתו, באיזה צורה קבועה, מיד יפנה את לבבו אל העולם הפוליטי לטהרו מסיגיו, להסיר את דמיו מפיו ושיקוציו מבין שיניו, [זכריה ט, ז] אשר על כן חושב אני שהדגל הירושלמי, לא יהיה לגמרי זונח את המערכה הפוליטית, אע"פ[11] שלא ישקיע בה את מבחר כחותיו.

והנה הטרדא כעת מרובה, ואי אפשר לי להעריך את דברי כראוי בענין נשגב זה. אם היה שם כבודו נקרא על מאמרו, יהיה יותר מועיל להראות לרבים כי חוץ ממני נמצאים יחידי סגולה הוגי דעות המכירים את הצורך של הדגל הקדוש הזה בעת הזאת. אך חלילה לי להעביר את כת"ר[12] חביבי על דעתו העדינה, דנתישב בדבר אי"ה[13] בבוא התור של הדפסת דברים אודות הדגל אי"ה באופן מורחב קצת עכ"פ[14]. שבוע דנא קבלתי מידידנו ד"ר[15] לוין נ"י[16] מפ"ת[17], מחברתו לתולדות רש"ג[18], [חוברת על תולדות רבי סעדיה גאון] עברית. אם היה יודע את האדרעססא [הכתובת] של כבודו ודאי היה שולחה לו. אני חושב אי"ה בתשובתי לו להודיעו אותה.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר כנה"ר[19] ונפש ידידו עוז, המשתעשע בהגיונותיו הטהורים, קשור באהבתו ודוש"ת[20] בכל לב ונפש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
2. המאוה"ג - המאור הגדול
3. מו"ה - מורנו הרב
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שלו' - שלום
6. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
7. בכט"ס - בכל טוב סלה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. ע"י - על ידי
11. אע"פ - אף על פי
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. אי"ה - אם ירצה השם
14. עכ"פ - על כל פנים
15. ד"ר - דוקטור
16. נ"י - נרו יאיר
17. מפ"ת - מפתח תקוה
18. רש"ג - רב שרירא גאון
19. כנה"ר - כנפשו הרמה
20. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש אלול תרע"ח **נמען:** הרב זאב יעבץ

לפי הצעת הרב יעבץ כתב הרב קוק לרב הראשי (הרב הרץ) על מצב היהודים ברוסיה, 'יצאן קודש... הנתון לטרף' בממלכה ההרוסה. עדיין לא הגיעה תשובה, וזה סימן שאין לו בשורות. הרב קוק מקצר מפני טרדות.

עיקרי הדברים

- פנייה לרב הראשי בעניין יהודי רוסיה.
- אין עדיין תשובה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], בדר"ח[2] אלול תרע"ח[3].

שלו'[4] וברכת השנים לכבוד רב חביבי המאוה"ג[5] לממשלת התורה והתעודה בישראל, קורא דורות, ומגיה אורות, מו"ה[6] זאב יעבץ שליט"א[7], וכא"ל[8] ברכת ד' וכט"ס[9]. אחדשה"ט[10] באה"ר[11].

מכתב כבוד הדרתו הנחמד הגיעני בזמנו. ואחר איזה עיכוב מפני הפרעות שונות, עשיתי כדבר הצעתו וכתבתי להדר"ה[12]. [ככל הנראה הרב הראשי הרב ד"ר יוסף צבי הרץ; ראו (כרך ג', אגרת תתקד)] אולי, אולי, יהיה מזה איזה צמח ישועה ואיזה קו של הצלה לצאן קודש עדר ד' הנתון לטרף מתלעות זאבי ערב, בממלכת הרשעה השדודה וההרוסה, [רוסיה, שבה נרדפו היהודים בימי המהפכה ומלחמת האזרחים] אשר עם כל המכות אשר חלה ד' בה עדיין לא שבה מדרכה הקשה. עדיין לא קבלתי ממנו שום תשובה. וזה אצלי קצת סימן שאין לו דברים מובהקים מה להודיע, ולד' הישועה, והוא יחנן שארית יוסף. והנני בזה מקצר מפני כמה טרדות, ואומר שלו' למר וכא"ל כנפשו הרוממה ונפש ידי"ע[13] דורש"ת[14] באהבה רבה עזה ונאמנה, חותם בברכת השנים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. בדר"ח - ב' דראש חודש (היום השני של ראש חודש)
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שלו' - שלום
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. וכט"ס - וכל טוב סלה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. להדר"ה - להדרת הרב
13. ידי"ע - ידידו עוז

14. דורש"ית - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** הרב זאב יעבץ

הרב קוק מודיע שהגיעה אליו ידיעה מהרב הראשי שהרב הרץ נותן את לבו לפנייתם בעניין מצב היהודים ברוסיה, ואולי תצמח מכך ישועה. הזכות היא של הרב יעבץ שעורר את העניין.

עיקרי הדברים

- תגובת הרב הראשי.
- הזכות לרב יעבץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ה' אלול תרע"ח[2] האראגייטה.

כ'[3] ידי"נ[4] ורב רחימאי המאוה"ג[5] לתורה ולתעודה, משובב נתיבות בחקר אבות, מוהר"ר[6] זאב יעבץ שליט"א[7], שלו'[8] וברכה באה"ר[9].

אחדשה"ט[10] בכט"ס[11].

מצאתי לי לחובה להודיע לכת"ר[12] חביבי שי'[13] שהגיעה לידי ידיעה מהטשיף רבי, [הרב הראשי הרב ד"ר יוסף צבי הרץ] שהוא משים לבו להערתנו ע"ד[14] מצב אחב"י[15] בארץ הרשעה [רוסיה; ראו (כרך ג', אגרת תתקג)] דמתקריא רשיעא, אולי יצמח מהשתדלותו זאת איזה צמח צדקה. נודה לד' חסדו שגלגל זכות ע"י[16] זכאי כתר"ה[17] שי' שהעיר ביסוד הענין. והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות ואהבת עולם נאמנה בכוח"ט[18],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. כ' - כבוד
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. באה"ר - באהבה רבה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. בכט"ס - בכל טוב סלה
12. לכת"ר - לכבוד תורתו
13. שי' - שיחיה
14. ע"ד - על דבר
15. אחב"י - אחינו בני ישראל
16. ע"י - על ידי

17. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
18. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד טבת תרע"ט **נמען:** הרב זאב יעבץ

ברכת אריכות ימים. החינוך הוא הפינה היסודית לבניין העתיד, אבל החינוך צריך סביבה חומרית ורוחנית שתסייע לו, ולכן נחוצה התחזקות כוללת של התנועה הירושלמית, שתזרוק 'נשמה אדירה' בתוך התנועה הלאומית. הממשלה הבריטית בארץ כבר מכירה ששני זרמים פועלים בבנייה: זרם של חול (הפועלים והמורים המודרניים) וזרם של קודש. הנציב האנגלי, בביקורו אצל זקני הרבנים, הביע אהדה לחלק המקדש את חייו בתורה. כל מהלך החול של התנועה הלאומית הוא 'רק פרוזדור' לטרקלין של תחיית קודש.

עיקרי הדברים

- החינוך וסביבתו.
- שני זרמים בארץ.
- אהדת הנציב הבריטי.
- פרוזדור לטרקלין.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ד טבת, עטר"ת[2].

אורך ימים ושנות חיים בשיבה טובה דשנה ורעננה, לכבוד רב רחימאי, טובייא דחכימי, [אשרי החכמים, ומכאן: שבח לחכם (ארמית)] המאור הגדול לתורה וחכמת ישראל מו"ה[3] זאב יעבץ [זאב יעבץ, ההיסטוריון והמחנך, ממייסדי "המזרחי"] שליט"א[4], וכא"ל[5] שו"ר[6]. אחדשה"ט[7] באה"ר[8].

יקרו לי הרגעים אשר בהם השתעשעתי במכתב מר ידידי המלא רגש קודש וטוב טעם ודעת קדושים. אמת הדבר שהפינה היסודית לבנין העתיד של עמנו באי"י[9] הוא החנוך, אבל רואה אני שגם השפעת החינוך צריכה היא השפעה סביבית חמרית ורוחנית המסעדתה, ולשם כך צריכים אנחנו להחמש בכל עז בכחות פועלים על כל מקצעות חיי הרוח והמעשה, וזה אי אפשר כי"א[10] ע"י[11] ההתחזקות הכוללת של תנועתנו "הירושלמית" ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק בלונדון] האומרת את האמרה הקדושה של נשמת ישראל ותורתו. בתוך תוכה של התנועה הלאומית מוכרחת היא להיות נזרקת נשמה אדירה רבת אונים ממקור ישראל. הנשמה הטבעית שלנו הזורמת בעוז חייה בכל מלא מהותנו ממקור חי העולמים, אשר יצרנו חטיבה אחת בעולם להחיות את כל חיי החול המתים, באור החיים אשר לטל התחיה של הקודש, ובשטף הנהר הגדול הזה יובאו כל הפלגים כולם, שהענף החשוב שלהם כלפי העתיד הוא החנוך. וב"ה[12] שתקותנו יש לה יסוד בחיי ההוה ג"כ[13]. הממשלה הבריטית באי"י כבר יודעת היא לפי מה שהיא יכולה לצייר, כי שני זרמים זורמים כעת בשאיפת הבניה בארץ, זרם של חול, שנושאיו הם הפועלים והמורים המודרניים, וזרם של קודש, שנושאיו הם כל הקהל הגדול החי בתמותו ורגשי אמונת אמן אשר לו, ומפורש גלה את דעתו הנציב האנגלי בירושלים, [המושל הצבאי הבריטי בירושלים, זמן קצר אחרי הכיבוש] בבאו לבקר את זקני הרבנים, שהממשלה מתיחסת באהדה ביסוד

האידיאלים שלה באי"י, לאותו החלק המקדש את חייו בקדושת התורה, וזהו אחד מאותות הזמן הנראים, וכהנה וכהנה הננו רואים אותות כמוסים, שכל מהלך החול אשר הלכה בו עד עכשיו תנועתנו הלאומית בכל מצעדיה המעשיים והרוחניים, בכל התפשטות ספרותה ותכניותיה, הכל הוא רק פרוזדור להוביל אותנו אל תוך הטרקלין [על פי אבות ד, טז] של תחיית קודש במלא הודה והדרה, שהיא רק היא תישר לנו את דרך גאולתנו, אשר תקרב לבא, בהגלות יד ד' על עבדיו.

ובהבעת בטחוני ויחולי הנני חותם בברכה באהבה רבה כנפשו היקרה ונפש ידידו מלב עמוק שוחר טובו וצביונו כה"י[14],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. מו"ה - מורנו הרב
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. וכא"ל - וכל אשר לו
6. שוי"ר - שלום וישע רב
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. באי"י - בארץ ישראל
10. כ"א - כי אם
11. ע"י - על ידי
12. וב"ה - וברוך השם
13. ג"כ - גם כן
14. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אדר שני תרע"ט **נמען:** הרב זאב יעבץ

הרב קוק מודה על מכתב הפורים ו'מילי דבדיחותא'. השמועות הנוראות מרוסיה, שהגיעו ביום הפורים, נטלו את זיו השמחה. הרב קוק מקווה שהן כוזבות או מוגזמות. מזל טוב על הולדת נין (בן רבעים).

עיקרי הדברים

- מכתב פורים.
- שמועות מרוסיה.
- מזל טוב לנין.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט"ז אד"ש[2] עטר"ת[3].

שלמא רבא, לגברא רבא, חביבא דליבאי, ורחימא דנפשאי, המאור הגדול לתורה ולתעודה בישראל, מו"ה[4] זאב יעבץ [ההיסטוריון והמחנך ר' זאב יעבץ, מחבר "תולדות ישראל", שגר אז בלונדון] שליט"א[5], וכא"ל[6] שו"ר[7].

יקרת נעימת שיחתו הנאה דמר, בבסומי דפוריא, [בשמחת פורים (ארמית)] הגיעה לידי, והורהבתי עז וגילה לב, במילי דבדיחותי הנאים לשעתם, וראויים למי שאמרם פה מפיק מרגליות, כותיה דמר שליט"א[8].

אמנם לצערנו השמועות הנוראות מרוסיא [השמועות על הפרעות ביהודי אוקראינה ורוסיה במלחמת האזרחים] שבאו בעצם יום הפורים בלבלו את הרעיון, ונטלו את זיו השמחה, עד שלא קם רוח למחדי בחדוותא בישובא דדעתא, זולת מה שנהגנו עכ"פ[9] לקיים כמה דאפשר חובת היום. והננו עומדים תלואים בצפיה, שיתבררו הדברים, שכוזבות הנה ועכ"פ[10] מוגזמות שהן החדשות המרעישות, ונזכה לקבל את הישועות הממשמשות ובאות בלב מלא חדוה, והודות לד' כי טוב, כי יפקוד את עמו בדבר ישועה ורחמים.

והנני בזה ידי"ע[11] קשור באהבתו, דורש"ת[12] לטובה ולברכה באה"ר[13],

אברהם יצחק הכהן קוק

נ.ב. מז"ט[14] על הולדת בן הרבעים, [נין, בן הדור הרביעי] והכנסתו לבריתו שא"א[15] לאוי"ט[16], למר ולצאצאיו ברב טוב, יגדלוהו לתו"ח[17] ומע"ט[18] כברכת ישראל.

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ש - אדר שני
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. שו"ר - שלום וישע רב

8. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. עכ"פ – על כל פנים
10. ועכ"פ – ועל כל פנים
11. ידי"ע – ידידו עוז
12. דורש"ת – דורש שלומו ותורתו
13. באה"ר – באהבה רבה
14. מז"ט – מזל טוב
15. שא"א – שאי אפשר
16. לאוי"ט – לאורך ימים טובים
17. לתו"ח – לתורה ולחופה
18. ומע"ט – ומעשים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש מנחם אב תרע"ט **נמען:** הרב זאב יעבץ

מקום הדירה עדיין לא הוחלט סופית, אבל נראה שיהיה בירושלים. הקינטור והמרירות שגברו בסיעות אחדות יהיו 'כצל עובר', ובמקום איבה ותחרות תצמח 'אהבת אחים', כי קשר אחדותנו 'מנצח... את כל חפץ הקרעים'.

עיקרי הדברים

- כנראה ירושלים.
- הקינטור יעבור.
- האחדות מנצחת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ער"ח[2] מנ"א[3] עט"ר[4].

בונה ירושלים, ומכונן ציון, יופיע אור שבעתים, כפלגי מים בציון, [על פי ישעיהו לב, ב] לכבוד רחימא נפשאי, [לאהוב נפשי (ארמית)] וחביבי, הרב המאור הגדול, מנהיר עיני חכמים, בונה מוסדות, בחקרי תולדות, מו"ה[5] זאב יעבץ שליט"א[6], וכא"ל[7] שלום וברכת עולמים.

אחדשה"ט[8] באהבה עזיזה.

נתאחרה תשובתי על מכתב הדרתו הנעלה, מפני מניעות שונות, אשר אקוה שיסלח ע"ז[9] רחים לבבי בטובו, ע"ד[10] הסכמת מקום קביעת דירתנו [הרב קוק התלבט אם לשוב לרבנות יפו או לקבל את רבנות ירושלים] בשובנו בעזה"י[11] לאה"ק[12], עוד לא החלטתי דבר ברור, אבל כפי הנראה הדברים מטים שתהיה קביעותנו בירושת"ו[13]. [בירושלים תבנה ותכונן] יחננו ד' בטובו לעזור לכל ישרי לב החפצים להגדיל ולהאדיר בנין עם ד' על ארץ חמדתו, באורח שלו'[14] ומישרים.

הנטיה של קנתוריא ומרירות נפש, שנתגברה בסיעות אחדות, הנני מקוה שתהיה כצל עובר. [תהלים קמד, ד] סוף כל סוף יתפשטו קמטי הלבבות הלך והתפשט, והדעה הטהורה של אור השלו'[15] שמו של הקב"ה[16], שאנחנו מקושרים עמה בקשר חיים של עומק נשמתנו לעולמי עד, היא תלך הלך ואור, עד שתחתיה ישחו כל מזעימי נפש, ובמקום איבה ותחרות צמח ד' יעלה לאהבת אחים לידידות נאמנה ועזרה משותפת, ומעין יצא מבית ד' [יואל ד, יח] להגלות לעיני כל העולם הפנימי והחיצוני, שקשר אחדותנו באור נועם צור ישראל וגואלו חי, מנצח הוא בעוז שלומו את כל חפץ הקרעים וההתפרדות שיכול לעלות על כל לב של כל יחיד וכל קבוצה.

אקוה בל"נ[17] עוד לכתוב לכת"ר[18] חביבי לפני נסיעתנו בע"ה[19], וכעת מוכרחני לקצר מפני הטרדא. והיה זה שלו' וברכה, אורך ושנות חיים טובים ארוכים ומתוקנים, שיבה טובה, ועבודה פוריה, וצהלת לבב בחדות עוז ישועת ד' ונחמתו על עמו ונחלתו, כנה"ר[20] ונפש אחוז באהבתו בכל לב ונפש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ח - ערב ראש חודש
3. מנ"א - מנחם אב
4. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. ע"ז - על זה
10. ע"ד - על דבר
11. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
12. לאה"ק - לארץ הקודש
13. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
14. שלו' - שלום
15. השלו' - השלום
16. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
17. בל"נ - בלי נדר
18. לכת"ר - לכבוד תורתו
19. בע"ה - בעזרת השם
20. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקסט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' מנחם אב תרע"ט - לונדון **נמען:** הרב זאב יעבץ

הם לפני הנסיעה, ואין זמן להשיב על הערתו על 'מצב הרוחות' בארץ; ישיב משם. ייצאו לליברפול ביום חמישי בערב.

עיקרי הדברים

- לפני הנסיעה.
- תשובה תבוא מהארץ.
- יציאה לליברפול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י' מנ"א[2] עטר"ת[3], לונדון.

בריות גופא, ונהורא מעליא, אורך ימים ושנות חיים טובים ארוכים ומתוקנים לכבוד ידי"נ[4] רב חביבי המאוה"ג[5] לממשלת התורה והתעודה בישראל מו"ה[6] זאב יעבץ [ראו (כרך ג', אגרת תתפא)] שליט"א[7], וכא"ל[8] שוי"ר[9] וכט"ס[10].

הנה כעת הננו עומדים על פרק הנסיעה למחוז חפץ קדשנו בע"ה[11], וחשבתי לפני נסיעתי עוד לכתב לכת"ר[12] בקצת ביאור ע"ד[13] ההערה אשר העיר במכתבו הנעלה, בענין מצב הרוחות תמן, אבל שטפו עלי טרדות רבות מאד, ואחשך את דברי לעת אשר יחנני ד' בטובו לבא בכתובים עם חביבי מהתם בע"ה. ואחתום בברכה וכט"ס ינוב בשיבה טובה, ונזכה להתראות דשנים ורעננים במקום בית מאוינו בשמחת גויינו הגוי כולו, בחסדי צור ישראל וגואלו חי עדי עד. ידי"ע[14] דוש"ת[15] באה"ר[16],

הק' אברהם יצחק ה"ק

מפה נחשב לצאת לליווערפאל [ליברפול, שממנה הפליג הרב קוק לארץ] יום ה' הבע"ל[17] ערבית אור ליום ועש"ק[18].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. שוי"ר - שלום וישע רב
10. וכט"ס - וכל טוב סלה
11. בע"ה - בעזרת השם

12. לכת"ר - לכבוד תורתו
13. ע"ד - על דבר
14. ידי"ע - ידידו עוז
15. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
16. באה"ר - באהבה רבה
17. הבע"ל - הבא עלינו
18. ועש"ק - וערב שבת קודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' שבט תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב זאב יעבץ

'ירושלים' אינה מפלגה או כת, ואינה מבטלת שום התאגדות. בא הזמן שהתחייה הלאומית תתבלט מצד הקודש כמו מצד החול. מי שעוזר לבניין החול עשה דבר נשגב, אבל לא יצא ידי חובתו עד שיעבוד גם בבניין הקודש. בכללותן שתי העבודות קודש, אבל בפרטן מתחלקות לפי אופי המנהיגים. בנו הרצי"ה בפתח תקוה, ומשתתף בבית הספר למורים של 'נצח ישראל' שמנהל ד"ר לוין.

עיקרי הדברים

- לא מפלגה.
- קודש כמו חול.
- שתי עבודות לכל יהודי.
- הבן בפתח תקוה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2], יום ה' לחדש שבט תר"פ[3]

כ'[4] ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] לתורה ולתעודה בישראל מוהר"ר[7] זאב יעבץ שליט"א[8]. שלו'[9] וברכה באהבה נאמנה.

מכתבו המלא חבת אמת וחכמת לב הגיעני, ומה יקרו לי אמריו המסולאים בפז. אמנם בעיקר הענין רחוק מאד הוא הרעיון שאנו מבטאים ע"י[10] שם "ירושלים" ["דגל ירושלים", התנועה שהרב קוק ייסד, להבליט את צד הקודש בתחייה הלאומית] מלהיות איזה ענין למפלגה או כתה בישראל. אין אנו דורשים סוג אנשים מיוחד ולא שום ביטול לכל איזה התאגדות קיימת באומה. רק שהננו אומרים כי בא מועד שתחייתנו הלאומית, תהיה מתבלטת ג"כ[11] מצד הקודש שבה. לא פחות, באותה המדה שהיא מתבלטת מצד החול שלה. ולהחיות את התחיה הלאומית מצד ערך הקודש, צריכים אנחנו בעל כרחנו להרים איזה דגל, ולסדר איזה הסתדרות. אבל מה הדגל הזה מרמז ומה ההסתדרות הזאת שואפת רק חיזוק ידים לכל מה שהולך ונעשה בישראל, לשם תקומת תחייתנו הכללית על אדמת הקודש. הננו מכריזים ואומרים, שכל-זמן שאדם מישראל נתן את ידו לעזור לעבודת החול של בנין האומה על אדמתה, עשה אמנם דבר נשגב ונעלה.

אבל לא יצא עדיין ידי חובתו בשלמות, עד שיעשה גם כן כל מה שיש בכחו לעשות לשם עבודת הקודש של בנין האומה בארצה, על פי הערך של תחיית הקודש שלה. שהיא מוכרחת להעשות לתנועה מוכרת ומתפשטת, וזאת היא התנועה הירושלמית, דגל ירושלים, או הסתדרות ירושלים. ומחשבה כזאת רחוקה היא מלהיות מוגבלת בשום סיעה או מפלגה פרטית. מפני שהיא אומרת שאין לנו אדם מישראל שלא יצטרך לעבוד את ט"ו ב', ד"ה[12] מי. קו"א[13], עמ' פט', ד"ה וכן משמע. מצוה שכט' (עמ' שתי העבודות, עבודת החול ועבודת הקודש לשם תחיית עמו. ובכללותן הלא שתיהן קודש הן, אבל

בפרטיותן הן מתחלקות לקודש ולחול, כדי שיהיה אפשר לציין את האופי של המנהיגים והפועלים על אלה שני חוגי העבודה, כל חד וחד לפי הלך נפשו [כל אחד ואחד (ארמית)] וכשרונותיו.

הנני מנוע כעת מפני טרדות שונות מלהאריך כראוי לכבוד רב חביבי שליט"א. בני שי'[14] הוא כעת בפתח תקוה, נוטל הוא חלק בבית ספר למורים מטעם נצח ישראל, [בית המדרש למורים "נצח ישראל" בפתח תקוה] לידידינו ד"ר[15] לוין שהוא כעת מנהלו, כל משך הזמן שד"ר[16] אויערבאך נ"י[17] הוא שרוי בחו"ל[18]. והנני מקצר ואומר שלו', כנה"ר[19] ונפש ידידו עז. קשור באהבתו וצמא לדבריו המלאים אור ויושר לבב.

המצפה לתשועת ד' על עם קרובו וחבל נחלתו, במהרה בימינו בקרוב

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. כ' - כבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. שלו' - שלום
10. ע"י - על ידי
11. ג"כ - גם כן
12. ד"ה - דיבור המתחיל
13. קו"א - קונטרס אחרון
14. שי' - שיחיה
15. ד"ר - דוקטור
16. שד"ר - שדוקטור
17. נ"י - נרו יאיר
18. בחו"ל - בחוץ לארץ
19. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' שבט תרפ"ד - ירושלים **נמען:** הרב זאב יעבץ

תודה על החלק התשיעי של 'תולדות ישראל'.

עיקרי הדברים

- תודה על הספר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ט' שבט תרפ"ד[2] שלומים אלפים, בשרשים וענפים,

לכבוד ידי"ע[3] הרב המאור הגדול לתורה ולתעודה, התייר הנאמן לתולדות עם קדוש. מוהר"ז[4] יעבץ [ראו (כרך ד', אגרת אה)] שליט"א[5],

וכא"ל[6] רב שלו'[7] עד בלי ירח. אחדשה"ט[8] באה"ר[9]. יקבל אדוני. רב חביבי, את תודתי העמוקה על תשורתו היקרה אשר הואיל לשמחני, לענגני, ולכבדני בה, הוא ספרו היקר תו"י[10] חלק תשיעי, ["תולדות ישראל", חלק ט] החלותי להתענג על מתקו ודבשו, ונפשי שבעה עדנים, מזיו אמרותיו, והלך רוחו העדין והטהור, האיתן והאמן גם יחד. הנני מוכרח לקצר מרוב הטרדות. ואת כתה"ר[11] הסליחה, והנני חותם בברכה נאמנה יאריך ד' ימיו ושנותיו, ועיניו ועינינו תחזינה בשוב ד' את שבות עמו להר קדשו.

ברב עז והדרת קודש כנה"ר[12] ונפש ידי"ע דוש"ת[13] באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
3. ידי"ע - ידידו עוז
4. מוהר"ז - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. שלו' - שלום
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. תו"י - תורה ויראה
11. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
12. כנה"ר - כנפשו הרמה
13. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אדר ראשון תרפ"ד - ירושלים **נמען:** משפחת הרב זאב יעבץ

ניחומים על פטירת הרב יעבץ, 'החוקר המפואר של תולדותינו', שספריו יהיו 'למאורות לבית ישראל לדורות'.

עיקרי הדברים

- ניחומים.
- ערך ספריו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ט"ז אד"ר[2] תרפ"ד[3]

לכבוד המשפחה הכבודה, של ידידי המנוח הרב הגדול בישראל החוקר המפואר של תולדותינו והתייר הנאמן לחכמת ישראל, מופלא באנשים, אוצר תם ויושר, ויראת שמים טהורה, מו"ה[4] זאב יעבץ [זאב יעבץ, ההיסטוריון, מחבר "תולדות ישראל", ממייסדי "המזרחי"] זצ"ל[5], תנצב"ה[6] מנחם ציון וירושלים ינחם אתכם, מהאבל הכבד, בהלקח מכם עטרת תפארתכם אביכם היקר והמרומם זצ"ל. אמנם כל ישראל, מוקירי רוח קדשה של אומתנו הקדושה, יבכו את השריפה אשר שרף ד', [ויקרא י, ו] וכולנו כל מכירי הערך הגדול של האוצר היקר אשר היה לנו, בהאדם הגדול, והיהודי הנעלה והמפואר הזה, הסופר הגדול והתלמיד חכם הצנוע הדגול מרבבה. כולנו הננו הולכים קדורנית [הולכים באבל (על פי מלאכי ג, יד)] בלב נשבר, על השבר הפתאומי, אשר השברנו במות אביכם הגדול ז"ל[7]. כולנו כמוכם משפחה יקרה לנחומים אנו זקוקים, והננו מנוחמים בצדקת משפטי ד' אשר תמים פעלו, [דברים לב, ד] ובאור המזהיר אשר הניח אחריו ברכה בספריו היקרים, אשר יהיו למאורות לבית ישראל, לדורות. קחו נא את רגשי נחומותי ואת השתתפותי בצערכם הגדול.

ובירושלים תנוחמו, בכללות עם ד' הגוי כולו, המצפה לישועה ונחמה כנפש מכבדכם החותם ברכת נחומים

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
4. מו"ה - מורנו הרב
5. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
6. תנצב"ה - תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
7. ז"ל - זכרונו לברכה